

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК МЕТОДИЧНИХ ВКАЗІВОК
до практичних робіт
з дисципліни **"Організація рекреаційно-туристичної діяльності"**
для студентів 5 курсу природоохоронного факультету
Спеціальність – Екологія та охорона навколишнього середовища

«Затверджено»
на засіданні робочої групи
методичної ради
природоохоронного факультету

Одеса - 2015

Збірник методичних вказівок до практичних робіт з дисципліни **"Організація рекреаційно-туристичної діяльності"** для студентів 5 курсу природоохоронного факультету. Спеціальність - "Екологія та охорона навколишнього середовища"/ Укладачі: к.г.н.,доц. Полетаєва Л.М., к.г.н. Колісник А.В. - Одеса: ОДЕКУ, 2015. - 69 с.

ЗМІСТ

стор.

ВСТУП.....	5
1 МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ОБСЯГІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1 Загальні положення.....	6
1.2 Визначення термінів.....	8
1.3 Джерела інформації.....	16
1.4 Система показників туристичної діяльності.....	17
1.5 Нормативні показники.....	19
1.6 Алгоритм розрахунків.....	20
1.6.1 Обчислення кількості відвідувачів.....	21
1.6.2 Обчислення середньої тривалості перебування.....	24
1.6.3 Обчислення показника середньодобових витрат відвідувача.....	27
1.6.4 Обчислення обсягу туристського споживання.....	29
1.6.5 Обчислення валових туристських витрат в інших країнах.....	32
1.6.6 Обчислення кількості суб'єктів галузі туризму.....	34
1.6.7 Обчислення чисельності працівників галузі туризму.....	34
1.6.8 Обчислення обсягу послуг, наданих підприємствами сфери туризму.....	34
1.6.9 Обчислення коефіцієнта завантаження засобів розміщення.....	34
1.7 Контрольні запитання.....	35
1.8 Приклад розрахунків.....	35
Література.....	37
1.9 Вихідні дані для розрахунку.....	38
2 ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ (КРАЇНІ).....	39
2.1 Загальні положення.....	39
2.2 Контрольні запитання.....	41
2.3 Приклад розрахунків.....	41
Література.....	43
2.4 Вихідні дані для розрахунку.....	44
3 ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТУРУ.....	45
3.1 Загальні положення.....	45
3.2 Розрахунок собівартості тур продукту.....	45
3.3 Визначення ціни туру і доходів від його реалізації.....	47
3.4 Контрольні запитання.....	49
3.5 Приклад розрахунків.....	49
Література.....	52
3.6 Вихідні дані для оцінки економічної ефективності туру.....	53

4 ПРОЕКТУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПОСЛУГИ.....	54
4.1 Загальні положення.....	54
4.2 Контрольні запитання.....	60
4.3 Приклад розробки маршруту та формування туру.....	61
Література.....	68
4.4 Вихідні дані для проектування туристичної послуги.....	68

ВСТУП

У збірнику надані методичні вказівки до практичних робіт з дисципліни “Організація рекреаційно-туристичної діяльності”, яка належить до професійно-орієнтованого циклу дисциплін при підготовці студентів, спеціальності - "Екологія та охорона навколишнього середовища" денної та заочної форми навчання.

Метою вивчення курсу "Організація рекреаційно-туристичної діяльності" є засвоєння базових понять туристичної діяльності, вивчення практичних аспектів організації рекреаційно-туристичної діяльності.

Збірник складається з методичних вказівок до таких практичних робіт:

- Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності;
- Показники ефективності та розвитку туризму регіону (країни);
- Оцінка економічної ефективності туру;
- Проектування туристичної послуги.

Після виконання практичних робіт студенти повинні **знати**: основні показники ефективності та розвитку туризму; головні складові та принципи методики розрахунку обсягів туристичної діяльності; основи організації виробничо-обслуговуючого процесу туристського підприємства; порядок розробки і формування туру та оцінки його економічної ефективності.

Студенти повинні **вміти**: застосувати екологічні знання при організації рекреаційно-туристичної діяльності, володіти принципами раціонального господарювання при прийнятті управлінських рішень в сфері туризму та рекреації, проводити економічну оцінку ефективності туристичних послуг, розробляти та формувати туристичні послуги.

Виконання практичних робіт оцінюється за кредитною системою згідно до робочої програми дисципліни “Організація рекреаційно-туристичної діяльності”.

Порядок виконання практичних робіт:

- вивчити теоретичні положення;
- вміти відповідати на контрольні запитання;
- виконати розрахунки (згідно з прикладом).

Вихідні дані та завдання для розрахунків по 1-3 практичній роботі кожен зі студентів отримує індивідуально у викладача. Вихідні дані для 4 практичної роботи обираються студентами самостійно, залежно від їх власного досвіду та вподобань щодо способів та видів подорожування.

1 МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ОБСЯГІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Загальні положення

Ця Методика розроблена відповідно до Закону України "Про туризм". Затверджена наказом Державної туристичної адміністрації України та Державного комітету статистики України 12.11.2003 № 142/ 394.

Методика визначає систему показників, єдиних за змістом та порівняних на всіх рівнях державного управління в Україні та на міжнародному рівні, що характеризують обсяги туристичної діяльності та вплив туризму на економіку країни (регіону).

Методика застосовується для гармонізації на державному рівні показників та джерел статистичної інформації, що визначають економічну та соціальну вагомість туризму в Україні, для підрахунку розмірів туристського споживання і залучених таким чином до обігу грошових коштів, інших вигод від розвитку туризму.

Завданнями Методики є:

- 1) систематизація джерел статистичної інформації, що характеризує туризм;
- 2) визначення єдиної для всіх рівнів державного управління системи показників туристичної діяльності;
- 3) гармонізація національної методології статистики туризму з міжнародною, забезпечення порівнянності статистичних показників туризму на міжнародному рівні;
- 4) затвердження алгоритму розрахунку показників, що характеризують внесок туризму в економіку держави, але не підлягають статистичному облікові, а також які неможливо виміряти в умовах відсутності або недостатності статистичної інформації;
- 5) визначення переліку показників, що характеризують туристичну діяльність, для встановлення значень яких необхідне проведення експертних оцінок, статистичних спостережень, досліджень туристичних потоків, проведення анкетування внутрішніх та міжнародних відвідувачів тощо;
- 6) визначення переліку видів економічної діяльності, що є характерними для туризму;
- 7) визначення ступеня залежності між туристським попитом та пропозицією товарів і послуг за окремими видами економічної діяльності.

За допомогою Методики вирішуються наступні питання:

- 1) узгодження принципів та методів вимірювання показників, що характеризують економічне значення туризму, та усунення відповідних протиріч на міжвідомчому рівні шляхом отримання єдиних та

порівнянних результатів розрахунків;

2) розкриття сутності обсягів та структури споживчих витрат, зумовлених туристичною діяльністю;

3) вимір обсягів туристського споживання окремо за внутрішнім, іноземним (в'їзним) та зарубіжним (виїзним) видами туризму, визначення їх економічної ефективності та перспектив розвитку;

4) оцінка впливу туристського споживання на національну економіку в цілому та її окремі сектори; підрахунок обсягу коштів, залучених до обігу завдяки туристичній активності;

5) узгодження статистики туризму з статистикою інших видів економічної діяльності;

6) створення бази даних на державному та регіональних рівнях для аналізу ринку туристичних послуг, прогнозування та стратегічного планування розвитку національної інфраструктури туризму, галузевих інвестицій, розвитку людських ресурсів тощо;

7) створення бази даних для маркетингових та моніторингових досліджень у економічній та соціальній сферах державного управління;

8) вимір у сукупних базових показниках впливу туризму на розвиток економіки та соціальної сфери адміністративної одиниці або регіону будь-якого масштабу;

9) оптимізація процесу прийняття управлінських рішень державного та регіонального рівнів щодо планування обсягів та структури виробництва товарів і послуг різних галузей економіки;

10) аналіз структури та обсягів експортно-імпортного балансу туристичних та пов'язаних з ними послуг.

Методика ґрунтується на принципі врахування споживчих витрат кожного з відвідувачів країни (регіону), незалежно від мотивації поїздки, оскільки кожен відвідувач витрачає певні грошові кошти протягом перебування у країні (регіоні) споживаючи товари та послуги різних галузей економіки, що позначається в цілому на економіці та соціальній сфері країни (регіону).

Туризм безпосередньо або опосередковано, через туристське споживання, здійснює стимулюючий вплив на розвиток таких видів економічної діяльності, як транспорт, готелі та ресторани, роздрібна торгівля, харчова промисловість, будівництво, зв'язок, страхування, фінансове посередництво, діяльність у сфері відпочинку і розваг, культури та спорту тощо; стимулює пожвавлення місцевої економіки та створення додаткових постійних та сезонних робочих місць. Туристське споживання активно підтримує існування та розвиток народних ремесел, національної культурної спадщини.

Оцінка економічної ефективності та соціальної важливості розвитку туризму здійснюється у відповідних сукупних базових показниках, визначених та розрахованих спеціально, оскільки туризм не визначений

як окремий вид економічної діяльності у міжнародному класифікаторі видів економічної діяльності та Державному класифікаторі України ДК 009-96: Класифікатор видів економічної діяльності.

Вагомість туризму для національної економіки є нечітко визначеною, оскільки в загальній кількості спожитих у певному періоді товарів та послуг (а також окремо за кожною з галузей економіки) неможливо виокремити ту їх частку, що припадає на споживання туристів (туристське споживання), тобто забезпечене лише завдяки туристичній діяльності і залежить від грошових витрат туриста. Практично неможливо із загальної кількості продаж виділити частку товарів або послуг, придбаних туристами (наприклад, обсяг спожитих туристами продуктів харчування або послуг зв'язку).

Ці питання вирішуються шляхом розрахунків на підставі наявних статистичних даних, статистичних досліджень та експертних оцінок, виходячи з нормативів споживчих витрат туристів.

Головними складовими Методики є:

- визначення понять "відвідувач", "турист" і "одноденний відвідувач" та засобів обчислення їх кількості;
- визначення структури та обсягів туристського споживання;
- визначення системи показників статистики туризму в Україні;
- визначення алгоритму розрахунків показників статистики туризму.

1.2 Визначення термінів

Всі терміни, що визначені у Методиці, обмежуються статистичними цілями і застосовуються лише в межах цієї Методики.

а) Види туризму

Туризм – діяльність осіб, які здійснюють поїздки і перебувають у місцях, що знаходяться за межами їх звичайного середовища на термін від 24 годин до одного року, з будь-якою метою, але без здійснення діяльності, що оплачується з джерел, які знаходяться у місці відвідання.

Звичайне середовище – місцевість у безпосередній близькості від місць проживання, роботи чи навчання відвідувача або інших місць, що часто або регулярно ним відвідуються. Для більшості мешканців прикордонних територій звичайним середовищем є прикордонні території обох суміжних держав. Значна частина таких мешканців мають джерела життєзабезпечення саме на території суміжної держави.

Внутрішній туризм – це поїздки відвідувачів-резидентів за межі свого звичайного середовища, але в межах своєї країни (подорожі в межах України осіб, які постійно проживають в Україні).

Іноземний (в'їзний) туризм – це поїздки відвідувачів-нерезидентів у регіоні, що знаходиться за межами їх звичайного середовища (подорожі в межах України осіб, що не проживають постійно в Україні).

Зарубіжний (виїзний) туризм – це поїздки осіб-резидентів країни (регіону), які здійснюють перебування в місцях, що знаходяться за межами їх країни і за межами їх звичайного середовища (подорожі осіб, що постійно проживають в Україні, за межі митної території України).

Прикордонний обмін – перетин кордону особами, які мешкають у прикордонній території та регулярно або час від часу перетинають кордон з метою перебування у прикордонній території сусідньої держави (така територія для цих осіб є звичайним середовищем) на термін, що не перевищує 24 години, без здійснення ночівлі у країні відвідання.

Перетин державного кордону України мешканцями прикордонних територій здійснюється у місцевих пунктах пропуску за спрощеним порядком, якщо це передбачено відповідними положеннями чинних міждержавних угод. За рекомендаціями ВТО ця категорія осіб не зараховується ні до туристів, ні до одноденних відвідувачів.

Туризм в межах країни – це сукупність внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму.

Національний туризм – це сукупність внутрішнього та зарубіжного (виїзного) туризму.

Міжнародний туризм – це сукупність іноземного (в'їзного) та зарубіжного (виїзного) туризму.

Структура туристичних потоків – це співвідношення часток внутрішнього, іноземного (в'їзного) та зарубіжного (виїзного) туризму за чисельністю відвідувачів.

б) Класифікація відвідувачів

Відвідувач – будь-яка особа, що здійснює поїздку в місце (країну), яке знаходиться за межами її звичайного середовища на термін, що не перевищує один рік підряд, з метою, яка не спричиняє діяльність, що оплачується з джерел, які знаходяться у місці відвідання. Сезонні робітники, емігранти не вважаються відвідувачами оскільки займаються діяльністю, оплачуваною з джерела у місці відвідання.

Відвідувачі поділяються на дві категорії:

- туристи;
- одноденні відвідувачі.

Турист – відвідувач, перебування якого складає як мінімум одну ночівлю у відвідуваному місці. Використовується з метою

характеристики туризму з точки зору місця чи країни (місця відвідання), які приймають відвідувача.

Одноденний відвідувач – відвідувач, перебування якого у місці відвідання менше ніж 24 години і при цьому не включає жодної ночівлі у відвідуваному місці. До одноденних відвідувачів належать:

- круїзні пасажери - особи, що прибувають у певну країну на круїзних судах і які ночують на борту судна, навіть, якщо вони сходять на берег для екскурсій або в інших приватних справах;

- екіпажі транспортних засобів, члени яких є іноземними особами, тобто не є резидентами відвідуваної країни, і перебувають у даній країні протягом дня;

- транзитні відвідувачі, які без здійснення ночівлі у закладі розміщення прямують територією даної країни до свого місця призначення в іншій країні.

Внутрішній турист – відвідувач-резидент, який здійснює поїздку в межах своєї країни, але за межі свого звичайного середовища (особа, що подорожує в межах України і постійно проживає в Україні).

Іноземний (в'їзний) турист – відвідувач-нерезидент по відношенню до країни відвідання (особа, що подорожує в межах України і не проживає в Україні постійно).

Зарубіжний (виїзний) турист – відвідувач-резидент, який здійснює поїздку за межі своєї країни (особа, що подорожує за межі митної території України і постійно проживає в Україні).

Транзитний відвідувач – особа, яка робить зупинку в даній місцевості або країні під час слідування до місця призначення. У даній Методиці транзитні відвідувачі зараховуються до числа одноденних відвідувачів.

Не зараховуються до числа туристів: прикордонні працівники, тимчасові іммігранти, постійні іммігранти, кочівники, транзитні пасажери, які не залишають транзитної зони, біженці, військовослужбовці, консульські робітники, дипломати.

в) Мета відвідування

Мета відвідування – це мотивація поїздки.

Розподіл поїздок за метою відвідання є важливим, оскільки відповідно до мети відвідання у розрахунках Методики застосовуються нормативні значення показників середнього рівня споживчих витрат та тривалості відвідання для різних категорій відвідувачів.

Службова мета відвідування – є мотивацією поїздки, яка викликана службовою необхідністю або діловим інтересом; стосується службових

відряджень, у т. ч. для участі в роботі засідань, конференцій, конгресів, ярмарків та виставок, у професійних спортивних заходах, виступах з лекціями і концертами, ділових переговорах, навчальних заходах, дослідницькій діяльності, інших заходах, що пов'язані з роботою або професією відвідувача. При організації таких поїздок туристичні послуги часто замовляються відвідувачем безпосередньо у їх виробника без залучення суб'єкта туристичної діяльності – посередника.

Організований туризм як мета відвідування – є мотивацією поїздки, індивідуальної або колективної, організацією якої та формуванням пакету послуг, що надаються відвідувачу, займається суб'єкт туристичної діяльності. Ці поїздки, як правило, мають пізнавальний, рекреаційно-оздоровчий або розважальний характер.

Приватна мета відвідування – є мотивацією індивідуальної поїздки, організованої та здійснюваної відвідувачем самостійно, без залучення туристичного підприємства до організації подорожі. Це поїздки для відвідання знайомих і родичів, участі в обрядових заходах, паломництво, отримання послуг з лікування, тощо.

г) Туристське споживання та туристські витрати

Туристське споживання – споживання вироблених різними галузями економіки товарів та послуг для задоволення потреб туристів. У грошовому вимірі це вартість сукупності товарів та послуг, що споживаються туристами (відвідувачами) для задоволення туристських потреб. Туристське споживання, таким чином, співпадає з концепцією “кінцевого споживання” у системі національних рахунків.

За часом та місцем здійснення туристське споживання поділяється на:

- попереднє споживання - попередні туристські витрати, необхідні для підготовки та здійснення поїздки;
- споживання протягом поїздки - витрати, що здійснюються у відвідуваних місцях;
- споживання після поїздки - витрати, що здійснюються після повернення з поїздки і пов'язані з поїздкою.

Внутрішнє туристське споживання охоплює споживання відвідувачів-резидентів у межах економічної території даної країни.

Іноземне (в'їзне) туристське споживання охоплює споживання відвідувачів-нерезидентів в межах економічної території даної країни.

Зарубіжне (виїзне) туристське споживання охоплює споживання відвідувачів-резидентів за межами економічної території даної країни.

Туристське споживання у вартісному вимірі складається з сукупності туристських витрат.

Туристські витрати – споживчі витрати відвідувача, які пов’язані із забезпеченням його потреб як туриста, і здійснені ним (або від його імені) перед, протягом та після поїздки та у місцях відвідання.

Головні туристські витрати :

1. Комплексні тури (пакет послуг).
2. Послуги розміщення (короткотермінового проживання).
3. Харчування та напої.
4. Послуги пасажирського транспорту.
5. Екскурсійне обслуговування.
6. Послуги перекладача.
7. Організаційні послуги туроператора, турагента.
8. Рекреаційні, культурні, розважальні, спортивні заходи.
9. Придбання сувенірної продукції, фототоварів, відвідання магазинів.
10. Страхування.
11. Інші (у т.ч. фінансові послуги, оренда транспортних засобів тощо).

д) Економічні вигоди туризму

Критерії економічних вигод країни (регіону) від розвитку туристичної діяльності:

- Особисті доходи (заробітна плата працівників туристичної та суміжних галузей, доходи власників);
- Зайнятість (робочі місця в галузі туризму та суміжних галузях);
- Комерційні доходи (валові надходження, що створюються завдяки витратам туристів, чистий прибуток підприємств туристичної та суміжних галузей);
- Державні доходи (податки, збори, доходи державних підприємств);
- Частка туризму у формуванні Валового внутрішнього продукту;
- Надходження іноземної валюти.

Валові надходження від туризму – це сукупний обсяг споживання відвідувачів країни (внутрішніх та міжнародних), зумовлений їх витратами і виражений у грошових одиницях. Складаються з сукупності надходжень від усіх видів туризму (іноземного (в’їзного), зарубіжного (виїзного) та внутрішнього), а також надходжень від однокордонних відвідань.

Надходження від в’їзного (іноземного) туризму – забезпечені

витратами іноземних (в'їзних) відвідувачів, здійсненими як оплата до, під час або після подорожі за товари та послуги, що отримані в країні відвідання (включаючи платежі національним перевізникам за міжнародні пасажирські перевезення).

Надходження від внутрішнього туризму – забезпечені витратами внутрішніх відвідувачів, здійсненими як оплата до, під час або після подорожі за товари та послуги, що отримані в місці відвідання (включаючи платежі національним перевізникам за міжміські пасажирські перевезення).

Надходження від зарубіжного (виїзного) туризму – забезпечені витратами зарубіжних (виїзних) відвідувачів, здійсненими як оплата до, під час або після подорожі за товари та послуги, що отримані в країні походження (включаючи платежі національним перевізникам за міжнародні пасажирські перевезення).

Надходження від міжнародного туризму – це сукупність надходжень від іноземного (в'їзного) та зарубіжного (виїзного) туризму.

Надходження від одноденних відвідань - це сукупність споживчих витрат одноденних відвідувачів у країні відвідання.

Вклад міжнародного туризму у платіжний баланс країни – це різниця між витратами іноземних (в'їзних) відвідувачів в даній країні та витратами резидентів цієї країни за її кордонами.

е) Туристична індустрія

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів підприємницької діяльності, основна виробнича діяльність яких пов'язана з наданням послуг, виробництвом та реалізацією товарів для задоволення потреб туристів.

Суб'єкти туристичної галузі – сукупність суб'єктів туристичної діяльності, санаторно-курортних (оздоровчих) закладів та готелів й інших місць для короткотермінового проживання.

Суб'єкт туристичної діяльності – підприємство, установа, організація, незалежно від форми власності, фізична особа-підприємець, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Засіб розміщення - будь-який об'єкт, що регулярно або час від часу надає послуги з розміщення для ночівлі.

Засоби розміщення поділяються на дві категорії:

- колективні;
- індивідуальні.

Колективні засоби розміщення поділяються на:

- готелі та аналогічні заклади;
- спеціалізовані заклади (санаторно-курортні оздоровчі заклади, молодіжні табори, конгрес-центри, майданчики для кемпінгу тощо).

Індивідуальні засоби розміщення туристів (квартири, вілли, котеджі, будинки тощо) розрізняють за принципом оплати або безоплатності послуг розміщення:

- орендовані;
- неорендовані.

Орендовані засоби розміщення – це приватні будинки чи квартири, або кімнати в них, які відвідувачі орендують у місці відвідання у приватних осіб або агентів на платній основі.

Неорендовані засоби розміщення – це приватні помешкання, які надаються відвідувачу на безоплатній основі (родичами, знайомими тощо) або власні помешкання відвідувача, що знаходяться за межами його звичайного середовища.

є) Структура туристського споживання

Специфіка туристського споживання полягає в тому, що воно містить всі категорії споживчих товарів і послуг, але в різній мірі. Відповідно до того, якою мірою той чи інший товар або послуга належать до туристського споживання, виділяються дві основні групи:

- *Специфічні* туристські товари та послуги.
- *Неспецифічні* для туризму товари та послуги (такі, що не мають прямого відношення до туризму й не представляють інтересу для туристичної діяльності).

Специфічні туристські товари та послуги відповідають таким критеріям:

- це товари та послуги, пропозиція яких скоротиться у значній мірі за умови відсутності відвідувачів;
- це товари та послуги, що складають значну частку у структурі туристського споживання;
- це товари та послуги, відсутність яких зумовить скорочення туристського споживання.

В межах групи специфічних туристських товарів та послуг виділяються дві вужчі підгрупи:

- *Характерні* туристські товари та послуги - це товари та послуги, що піддаються статистичному обліку, та більша частина яких зникне або рівень споживання яких значно скоротиться за умови відсутності відвідувачів (співпадають з міжнародною класифікацією специфічних туристських товарів і послуг);
- *Супутні* туристські товари та послуги - це залишкова категорія, що містить товари та послуги, які в окремих країнах визначені як специфічні для туризму, але за міжнародною класифікацією не увійшли до цієї категорії.

До характерних туристських товарів та послуг належать:

1. Послуги розміщення
 - 1.1. Послуги готелів та аналогічних засобів розміщення
 - 1.2. Послуги розміщення, що надаються безплатно (у родичів, на дачі тощо)
2. Громадське харчування та продаж напоїв
3. Послуги пасажирського транспорту
 - 3.1. Послуги залізничного транспорту
 - 3.2. Послуги автомобільного та іншого сухопутного транспорту
 - 3.3. Послуги водного транспорту
 - 3.4. Послуги повітряного транспорту
 - 3.5. Послуги допоміжної пасажирської транспортної служби
 - 3.6. Оренда пасажирських транспортних засобів
 - 3.7. Технічне обслуговування та ремонт пасажирських транспортних засобів
4. Послуги турагентів, туроператорів, туристських гідів
5. Послуги у сфері культури
 - 5.1. Сценічне мистецтво
 - 5.2. Послуги музеїв та інші культурні послуги
6. Рекреація та інші види дозвілля
 - 6.1. Спорт та інші види спортивного дозвілля
 - 6.2. Санаторно-курортні послуги
7. Інші туристські послуги
 - 7.1. Фінансові та страхові послуги
 - 7.2. Інші види оренди
 - 7.3. Інші послуги туристам

1.3 Джерела інформації

Джерелами інформації для застосування Методики є :

- державні статистичні спостереження;
- адміністративні дані;
- окремі додаткові (спеціальні) статистичні дослідження;
- експертні оцінки.

Статистичні дослідження та експертні оцінки. Статистичні дослідження як джерело інформації для даної Методики проводяться шляхом:

- систематичного проведення періодичного державного статистичного спостереження (збір та узагальнення державної статистичної звітності);
- проведення спеціально організованих статистичних обстежень.

Метою статистичних досліджень є отримання достовірних даних щодо кількісних та якісних показників туристичної діяльності, а також наукове обґрунтування кількісних значень нормативних показників туристських витрат, що застосовуються в Методиці.

Об'єктами статистичних досліджень є туристичні потоки – сукупність відвідувачів певної категорії, а також окремі відвідувачі.

Періодичність статистичних досліджень визначається експертами в залежності від необхідності приведення нормативів Методики у відповідність до об'єктивного рівня, зумовленого тими чи іншими економічними процесами в країні та галузі.

Експертні оцінки фахівців застосовуються у визначенні рівнів нормативних показників Методики у випадках, коли кількісна їх характеристика не є предметом обліку державної статистичної звітності.

1.4 Система показників туристичної діяльності

Таблиця 1.1 - Основні показники статистики туризму в Україні

Основні показники	Одиниця виміру	Умовна позначка	№ формули
ІНОЗЕМНИЙ (В'ЇЗНИЙ) ТУРИЗМ			
Кількість іноземних (в'їзних) відвідувачів	Млн. осіб	$K_i^{відв}$	(2.1)
Кількість іноземних (в'їзних) туристів	Млн. осіб	$K_i^{тур}$	(2.2)
ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ			
Кількість внутрішніх туристів	Млн. осіб	L_v	(2.7)
ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ			
Кількість екскурсантів	Млн. осіб	L_e	(2.8)
ЗАРУБІЖНИЙ (ВИЇЗНИЙ) ТУРИЗМ			
Кількість зарубіжних (виїзних) відвідувачів	Млн. осіб	$K_z^{відв}$	(2.4)
Кількість зарубіжних (виїзних) туристів	Млн. осіб	$K_z^{тур}$	(2.5)
ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ			
Кількість суб'єктів галузі туризму	Одиниць	C	(2.36)
ЗАЙНЯТІСТЬ У ТУРИЗМІ			
Чисельність працівників галузі туризму	Тис. осіб	$\varphi^{тур}$	(2.37)
ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТУРИЗМУ			
Обсяг туристського споживання	Млрд. грн.	O	(2.25)
Обсяг послуг, наданих підприємствами сфери туризму	Млрд. грн.	$O^{тур}$	(2.38)

Таблиця 1.2 - Міжнародна система показників статистики туризму

Базові показники	Одиниця виміру	Код
В'ЇЗНИЙ ТУРИЗМ		
Прибуття		
Відвідувачі	Тисяч осіб	1.1
- туристи (відвідувачі, які ночують)	Тисяч осіб	1.2
- одноденні відвідувачі	Тисяч осіб	1.3
- пасажери круїзів	Тисяч осіб	1.4
Прибуття за регіонами		
Африка	Тисяч осіб	2.1
Америка	Тисяч осіб	2.2
Європа	Тисяч осіб	2.3
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	Тисяч осіб	2.4
Південна Азія	Тисяч осіб	2.5
Ближній Схід	Тисяч осіб	2.6
Прибуття за видами транспорту		
Повітряний транспорт	Тисячі осіб	3.1
Залізничний транспорт	Тисяч осіб	3.2
Автомобільний транспорт	Тисяч осіб	3.3
Морський транспорт	Тисяч осіб	3.4
Прибуття за метою відвідання		
Дозвілля, відпочинок	Тисяч осіб	4.1
Службова, ділова, професійна поїздка	Тисяч осіб	4.2
Інша мета	Тисяч осіб	4.3
Тривалість перебування		
Ночівлі в готелях та аналогічних закладах	Тисяч ночівель	5.1
Ночівлі в інших колективних засобах розміщення	Тисяч ночівель	5.2
Середня тривалість перебування іноземного туриста	Ночівель	5.5
Туристські витрати в даній країні	Млн. доларів США	8.1

1.5 Нормативні показники

Таблиця 1.3 - Нормативні показники туризму

Умовна позначка	Назва показника	№ формули	Джерело
$B_i^{одноден}$	Норматив витрат іноземного (в'їзного) одноденного відвідувача	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{осн/слж}$	Норматив основних добових витрат одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є службова поїздка	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{осн/орг}$	Норматив основних добових витрат одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є організований туризм	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{осн/прв}$	Норматив основних добових витрат одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є приватна поїздка	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{дод/слж}$	Норматив додаткових витрат протягом перебування одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є службова поїздка	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{дод/орг}$	Норматив додаткових витрат протягом перебування одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є організований туризм	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_i^{дод/прв}$	Норматив додаткових витрат протягом перебування одного іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є приватна поїздка	(1.27)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_v^{осн}$	Норматив основних добових витрат одного внутрішнього туриста	(1.29)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_v^{дод}$	Норматив додаткових витрат протягом перебування одного внутрішнього туриста	(1.29)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{слжУ}$	Норматив витрат, пов'язаних з поїздкою одного зарубіжного (виїзного) туриста (метою відвідання якого є службова поїздка) на митній території України, враховуючи плату національним перевізникам за міжнародні пасажирські перевезення	(1.31)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження

Продовження табл. 1.3.			
Умовна позначка	Назва показника	№ формули	Джерело
$B_3^{оргУ}$	Норматив витрат, пов'язаних з поїздкою, одного зарубіжного (виїзного) туриста (метою відвідання якого є організований туризм) на митній території України, враховуючи плату національним перевізникам за міжнародні пасажирські перевезення та комісійні турфірми	(1.32)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{првУ}$	Норматив витрат, пов'язаних з поїздкою, одного зарубіжного (виїзного) туриста (метою відвідання якого є приватна поїздка) на митній території України, враховуючи плату національним перевізникам за міжнародні пасажирські перевезення	(1.33)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{одноденУ}$	Норматив витрат одноденного зарубіжного (виїзного) відвідувача на митній території України	(1.34)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{осн/слж}$ $B_3^{осн/орг}$ $B_3^{осн/прв}$	Норматив основних добових витрат одного зарубіжного (виїзного) туриста протягом перебування за кордоном з метою відвідання службовою, організований туризм, приватною	(1.35)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{дод/слж}$ $B_3^{дод/орг}$ $B_3^{дод/прв}$	Норматив додаткових витрат одного зарубіжного (виїзного) туриста протягом перебування за кордоном з метою відвідання службовою, організований туризм, приватною	(1.35)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження
$B_3^{одноден}$	Норматив витрат одноденного зарубіжного (виїзного) відвідувача за кордоном	(1.34)	1) Експертна оцінка фахівців 2) Статистичне обстеження

Структура середньодобових (основних) споживчих витрат відвідувачів:

- оплата послуг розміщення;
- оплата харчування та напоїв;
- оплата екскурсій та послуг гіда;
- оплата послуг пасажирського транспорту.

1.6 Алгоритм розрахунків

Процес розрахунку показників статистики туризму складається з таких головних етапів:

1. Визначення кількості відвідувачів певної категорії.
2. Визначення середньої тривалості перебування туристів певної категорії.
3. Розрахунок надходжень від туризму через застосування нормативних показників відповідного рівня витрат (туристського споживання).
4. Розрахунок інших показників.

Найбільш точні результати обчислення дають розрахунки показників окремо за кожною країною та категорією туристів.

Для спрощення розрахунків припустимо групування відвідувачів за категоріями країн. Одним з критеріїв групування є однаковий рівень туристських витрат, що визначається за результатами статистичного обстеження туристів або експертними оцінками.

Розрахунки надходжень від різних видів туризму ведуться на основі даних про середню величину витрат одного відвідувача за одну добу подорожування, з урахуванням тривалості перебування та кількості відвідувачів усіх категорій.

Ведення несуцільних методів статистичного спостереження передбачає використання всіх можливих джерел статистичної інформації (як державної, так і відомчої звітності) та потребує здійснення певних додаткових обрахунків. Тому джерелом даних про туристські витрати вважається експертна оцінка, а також статистичне обстеження (опитування) туристів або суб'єктів туристичної діяльності, відповідно до статей витрат.

Для розрахунків використовуються джерела статистичної інформації (як державної, так і відомчої звітності). Результати експертних досліджень, а також інформація про статистичне обстеження (опитування) туристів або суб'єктів туристичної діяльності.

1.6.1 Обчислення кількості відвідувачів

Обчислення кількості відвідувачів здійснюється за їх категоріями в залежності від виду туризму та мети відвідання:

- Іноземні (в'їзні) відвідувачі, у т.ч.:
 - іноземні (в'їзні) туристи;
 - іноземні (в'їзні) одноденні відвідувачі.
- Зарубіжні (виїзні) відвідувачі, у т.ч.:
 - зарубіжні (виїзні) туристи;
 - зарубіжні (виїзні) одноденні відвідувачі.
- Внутрішні туристи.

а) Обчислення кількості іноземних (в'їзних) відвідувачів

Кількість іноземних (в'їзних) відвідувачів ($K_i^{відв}$) складають іноземні (в'їзні) туристи та іноземні (в'їзні) одноденні відвідувачі.

$$K_i^{відв} = K_i^{тур} + K_i^{одноден}, \quad (1.1)$$

де $K_i^{тур}$ - кількість іноземних (в'їзних) туристів;

$K_i^{одноден}$ - кількість іноземних (в'їзних) одноденних відвідувачів.

Кількість іноземних (в'їзних) туристів ($K_i^{тур}$) складають іноземні (в'їзні) відвідувачі, які здійснюють щонайменше одну ночівлю у колективному або індивідуальному засобі розміщення в Україні.

$$K_i^{тур} = K_i^{служ} + K_i^{орг} + K_i^{прв}, \quad (1.2)$$

де $K_i^{служ}$ - кількість іноземних громадян, які в'їжджали до України з метою здійснення службової поїздки;

$K_i^{орг}$ - кількість іноземних громадян, які в'їжджали до України з метою організованого туризму;

$K_i^{прв}$ - кількість іноземних громадян, які в'їжджали до України з метою здійснення приватної поїздки.

Кількість іноземних (в'їзних) одноденних відвідувачів ($K_i^{одноден}$) складають іноземні (в'їзні) відвідувачі, які не здійснюють жодної ночівлі у засобі розміщення відвідуваного місця. Це визначення враховує:

- транзитних пасажирів, що прямують територією України до свого місця призначення в іншій країні і не здійснюють жодної ночівлі у закладах розміщення України;
- пасажирів круїзів, які прибувають у певну країну на круїзному судні і повертаються кожної ночі на судно для ночівлі;
- екіпажі круїзних та повітряних суден і залізничних потягів (обслуговуючий персонал).

$$K_i^{одноден} = K_i^{трнз} + K_i^{обслуг}, \quad (1.3)$$

де $K_i^{трнз}$ - кількість іноземних одноденних відвідувачів, які в'їжджали до України з метою транзиту;

$K_i^{обслуг}$ - кількість іноземних одноденних відвідувачів, які в'їжджали до України в якості обслуговуючого персоналу.

б) Обчислення кількості зарубіжних (виїзних) відвідувачів

Кількість зарубіжних (виїзних) відвідувачів ($K_i^{відв}$) складають зарубіжні (виїзні) туристи та зарубіжні (виїзні) одноденні відвідувачі.

$$K_z^{відв} = K_z^{тур} + K_z^{одноден}, \quad (1.4)$$

де $K_z^{тур}$ - кількість зарубіжних (виїзних) туристів;

$K_z^{одноден}$ - кількість зарубіжних (виїзних) одноденних відвідувачів.

Кількість зарубіжних (виїзних) туристів ($K_z^{тур}$) складають громадяни України, які виїжджали за кордон з метою службової, приватної поїздки та організованого туризму та здійснили щонайменше одну ночівлю у країні відвідання.

$$K_z^{тур} = K_z^{служ} + K_z^{орг} + K_z^{прв}, \quad (1.5)$$

$$K_z^{одноден} = K_z^{обслуг}, \quad (1.6)$$

де $K_z^{служ}$ - кількість громадян України, які виїжджали за кордон у службову поїздку;

$K_z^{орг}$ - кількість громадян України, які виїжджали за кордон в організовану туристичну поїздку;

$K_z^{прв}$ - кількість громадян України, які виїжджали за кордон у приватну поїздку;

$K_z^{обслуг}$ - кількість громадян України, які виїжджали за кордон в якості обслуговуючого персоналу (екіпажі транспортних засобів) і не здійснювали жодної ночівлі в засобах розміщення за кордоном.

в) Обчислення кількості внутрішніх туристів

Кількість внутрішніх туристів (L_6) складають громадяни України, які здійснюють поїздки Україною за межі їх звичайного середовища терміном, що не перевищує 12 місяців, і які здійснюють щонайменше одну ночівлю у відвідуваному місці.

$$L_6 = L_6^{гот} + L_6^{сан} + L_6^{прв} + L_6^{дім}, \quad (1.7)$$

де L_e^{som} - кількість громадян України, які були обслуговані готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання протягом певного періоду;

L_e^{san} - кількість громадян України, які були обслуговані санаторно-курортними закладами протягом певного періоду;

$L_e^{прв}$ - кількість громадян України, які були обслуговані на базі приватних засобів розміщення протягом певного періоду;

$L_e^{дит}$ - кількість дітей та підлітків, обслугованих в дитячих оздоровчих закладах протягом певного періоду.

При розрахунках кількості внутрішніх туристів за даною Методикою передбачено, що з числа тих відвідувачів, які проживали в приватних (індивідуальних) засобах розміщення, враховуються туристи, які скористалися послугами суб'єктів туристичної діяльності при організації своєї поїздки, тобто обліковуються в державній статистичній звітності туристичного підприємства. Туристи, які проживали в приватних (індивідуальних) помешканнях (квартирах, будинках, кімнатах у них) на платній або безоплатній основі (так звані “відпочинок дикуном”, “відпочинок у родичів, знайомих”), на момент створення Методики не обліковуються у державній статистичній звітності і тому обсяг їх туристського споживання не може бути врахованим в обсязі надходжень від внутрішнього туризму.

До статистики внутрішнього туризму також не ввійшли дані Федерації спортивного туризму України щодо кількості учасників категорійних туристсько-спортивних маршрутів, які не підлягають обліку державної статистичної звітності.

г) Обчислення кількості екскурсантів

Кількість екскурсантів (L_e) складає сума числа осіб, яким були надані екскурсійні послуги суб'єктами туристичної діяльності (L_e^{opz}) та числа відвідувачів музеїв ($L_e^{муз}$).

$$L_e = L_e^{opz} + L_e^{муз} . \quad (1.8)$$

1.6.2 Обчислення середньої тривалості перебування

Тривалість перебування відвідувача прямо пропорційно впливає на обсяги його витрат (туристського споживання): чим більша тривала подорож, тим більший обсяг туристських витрат вона зумовлює.

У свою чергу, тривалість перебування залежить від мети відвідання, категорії країни-місця походження відвідувача, місця

відвідання тощо. Виходячи з цього, доцільно визначати середню тривалість перебування окремо для кожної категорії відвідувачів.

Розрахований на підставі статистичних даних, визначений експертною оцінкою або шляхом статистичного анкетування відвідувачів, показник середньої тривалості перебування певної категорії відвідувачів використовується як нормативний для визначення обсягів туристського споживання, надходжень від певного виду туризму.

Середня тривалість перебування (T) певної категорії туристів (іноземних (в'їзних)), внутрішніх, зарубіжних (виїзних)) визначається в залежності від загальної кількості їх ночівель у засобах розміщення різних типів і обчислюється виходячи з статистичних даних, що подаються засобами розміщення, суб'єктами туристичної діяльності, або визначається експертною оцінкою у випадках, коли не ведеться облік тривалості перебування відвідувачів.

$$T = \frac{\text{Кількість_ночівель(туро – днів, ліжко – днів, людино – днів)}}{\text{Кількість_туристів}} \quad (1.9)$$

Розрахунок узагальнювального (для всіх типів засобів розміщення) показника середньої тривалості перебування здійснюється через визначення середньої арифметичної зваженої (T^{Δ}).

Середня тривалість перебування іноземних (в'їзних) туристів (T_i^{Δ}):

$$T_i^{\Delta} = \frac{ЛД_i^{орг} + ЛД_i^{гот} + ЛД_i^{сан}}{Л_i^{орг} + Л_i^{гот} + Л_i^{сан}}, \quad (1.10)$$

$$T_i^{орг} = \frac{ЛД_i^{орг}}{Л_i^{орг}}, \quad (1.11)$$

$$T_i^{гот} = \frac{ЛД_i^{гот}}{Л_i^{гот}}, \quad (1.12)$$

$$T_i^{сан} = \frac{ЛД_i^{сан}}{Л_i^{сан}}, \quad (1.13)$$

де $Л_i^{орг}$ - кількість іноземних (в'їзних) туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності;

$Л_i^{гот}$ - кількість іноземних (в'їзних) громадян, обслугованих

готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання;

$L_i^{сан}$ - кількість іноземних (в'їзних) громадян, які обслуговані санаторно-курортними закладами;

$ЛД_i^{орг}$ - кількість туро-днів, наданих іноземним (в'їзним) туристам суб'єктами туристичної діяльності;

$ЛД_i^{гот}$ - кількість людино-днів, наданих іноземним (в'їзним) громадянам готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання;

$ЛД_i^{сан}$ - кількість ліжко-днів, наданих іноземним (в'їзним) громадянам санаторно-курортними закладами.

Кількість ночівель іноземних (в'їзних) туристів ($ЛД_i$):

$$ЛД_i = T_i^{\Delta} \cdot K_i^{тур} \quad (1.14)$$

Середня тривалість перебування внутрішніх туристів (T_{ϵ}^{Δ}):

$$T_{\epsilon}^{\Delta} = \frac{ЛД_{\epsilon}^{прв} + ЛД_{\epsilon}^{орг} + ЛД_{\epsilon}^{гот} + ЛД_{\epsilon}^{сан} + ЛД_{\epsilon}^{дм}}{Л_{\epsilon}^{прв} + Л_{\epsilon}^{орг} + Л_{\epsilon}^{гот} + Л_{\epsilon}^{сан} + Л_{\epsilon}^{дм}}, \quad (1.15)$$

$$T_{\epsilon}^{прв} = \frac{ЛД_{\epsilon}^{прв}}{Л_{\epsilon}^{прв}}, \quad (1.16)$$

$$T_{\epsilon}^{орг} = \frac{ЛД_{\epsilon}^{орг}}{Л_{\epsilon}^{орг}}, \quad (1.17)$$

$$T_{\epsilon}^{гот} = \frac{ЛД_{\epsilon}^{гот}}{Л_{\epsilon}^{гот}}, \quad (1.18)$$

$$T_{\epsilon}^{сан} = \frac{ЛД_{\epsilon}^{сан}}{Л_{\epsilon}^{сан}}, \quad (1.19)$$

де $Л_{\epsilon}^{прв}$ - кількість внутрішніх туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності на базі приватних засобів розміщення;

$Л_{\epsilon}^{орг}$ - загальна кількість внутрішніх туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності;

$Л_{\epsilon}^{гот}$ - кількість громадян України, обслугованих готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання;

$Л_{\epsilon}^{сан}$ - кількість громадян України, які обслуговані санаторно-курортними закладами;

L_{ϵ}^{dim} - кількість осіб оздоровлених у дитячих оздоровчих закладах;
 $ЛД_{\epsilon}^{np\epsilon}$ - кількість туро-днів, наданих внутрішнім туристам суб'єктами туристичної діяльності на базі приватних засобів розміщення;
 $ЛД_{\epsilon}^{op\epsilon}$ - загальна кількість туро-днів, наданих внутрішнім туристам суб'єктами туристичної діяльності;
 $ЛД_{\epsilon}^{som}$ - кількість людино-днів, наданих громадянам України готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання;
 $ЛД_{\epsilon}^{can}$ - кількість ліжко-днів, наданих громадянам України санаторно-курортними закладами;
 $ЛД_{\epsilon}^{dim}$ - кількість ліжко-днів, наданих у дитячих оздоровчих закладах.
Кількість ночівель внутрішніх туристів ($ЛД_{\epsilon}$) визначається за формулою

$$ЛД_{\epsilon} = ЛД_{\epsilon}^{som} + ЛД_{\epsilon}^{can} + ЛД_{\epsilon}^{np\epsilon} + ЛД_{\epsilon}^{dim} \quad (1.20)$$

Середня тривалість перебування зарубіжних (виїзних) туристів (T_3^{Δ}):

$$T_3^{\Delta} = \frac{ЛД_3^{op\epsilon}}{Л_3^{op\epsilon}}, \quad (1.21)$$

де $Л_3^{op\epsilon}$ – кількість зарубіжних (виїзних) туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності;
 $ЛД_3^{op\epsilon}$ - кількість туро-днів, наданих зарубіжним (виїзним) туристам суб'єктами туристичної діяльності.

1.6.3 Обчислення показника середньодобових витрат відвідувача

Показник середньодобових витрат відвідувача використовується в розрахунках обсягів туристського споживання та надходжень від туризму.

На величину середньодобових витрат відвідувача, окрім мети відвідання, впливають такі суб'єктивні чинники, як рівень життя у країні - місці походження відвідувача, його соціальний статус, індивідуальні потреби в ширшому або вужчому діапазоні додаткових послуг.

Доцільно визначити нормативні значення показника середньодобових витрат окремо для кожної категорії відвідувачів. Інструментом визначення є розрахунки на базі матеріалів статистичних досліджень туристичних потоків або експертні оцінки.

Споживчі витрати туриста значно відрізняються від витрат одноденного відвідувача за своєю структурою та обсягом.

Споживчі витрати відвідувача (туриста) (B) складаються з основних (добових) ($B^{осн}$) і додаткових витрат ($B^{дод}$).

$$B = \sum B^{осн} + \sum B^{дод} \quad (1.22)$$

Основні витрати (такі, що здійснюються щодня протягом поїздки):

- витрати на оплату вартості розміщення¹;
- витрати на оплату вартості харчування та напоїв.

Додаткові витрати (такі, що здійснюються одноразово протягом поїздки):

- витрати на оплату вартості проїзду у різних видах міжнародного, міжміського, приміського та міського транспорту та спеціалізованого транспорту (канатні дороги, фунікулери, гірськолижні підйомники тощо);
- витрати на оплату послуг турагентства (комісійні);
- витрати на оплату екскурсійних послуг;
- витрати на оплату послуг музеїв, заповідників, парків, інших об'єктів огляду;
- витрати на оплату послуг з страхування (страхування життя особи, яка подорожує, від нещасного випадку, медичне, страхування транспортних засобів, страхування ануляції поїздки або інших витрат, пов'язаних із зміною умов поїздки);
- витрати на оплату паспортно-візових послуг;
- витрати на оплату вартості сувенірної продукції;
- витрати на оплату послуг перекладача;
- витрати на оплату побутових послуг;
- витрати на оплату послуг паркування транспорту;
- витрати на оплату послуг фінансових установ з обміну валют, кредитних карток;
- витрати на оплату вартості оренди або прокату різних видів транспорту;
- витрати на оплату вартості оренди або прокату курортного обладнання;
- витрати на оплату вартості оренди або прокату фото-, відео-апаратури;
- витрати на оплату послуг з обробки фотоматеріалів;
- витрати на оплату поштових послуг;
- витрати на оплату вартості підносу багажу, інші “чайові”;

¹ Для одноденних відвідувачів ця стаття витрат вилучається.

- витрати на оплату ліцензій на охоту, рибалку;
- витрати на оплату інших послуг та товарів.

Додаткові витрати туриста не обмежуються наведеним переліком і можуть враховувати будь-які інші споживчі витрати особи, яка подорожує і здійснює їх у зв'язку з подорожжю.

Середньодобові витрати одного туриста протягом поїздки (B^A) визначаються як середня арифметична величина:

$$B^A = \frac{\sum B^{осн} + \sum B^{доп}}{t}, \quad (1.23)$$

$$B^{осн} = \frac{\text{вартість_туру}}{\text{тривалість_туру}}, \quad (1.24)$$

де t - тривалість поїздки (днів).

Обсяги середньодобових витрат туристів різних категорій визначені експертним шляхом наводяться в розділі 2.5 “Нормативні показники”.

1.6.4 Обчислення обсягу туристського споживання

Обсяг туристського споживання (O) - сукупний обсяг споживання товарів та послуг різних галузей економіки, забезпечений завдяки туристичній діяльності, складають надходження від усіх видів туризму та надходження від одноденних відвідань.

$$O = O_i^{одноден} + O_в + O_з + O_i, \quad (1.25)$$

$$O_i^{одноден} = O_i^{трнз} + O_i^{обсл} = (K_i^{трнз} + K_i^{обсл}) \cdot B_i^{одноден}, \quad (1.26)$$

де O_i - в'їзне туристське споживання (надходження від іноземного (в'їзного) туризму);

$O_в$ - внутрішнє туристське споживання (надходження від внутрішнього туризму);

$O_з$ - виїзне туристське споживання (надходження від зарубіжного (виїзного) туризму);

$O_i^{одноден}$ - надходження від в'їзних одноденних відвідань;

$O_i^{трнз}$ - надходження від іноземних (в'їзних) транзитних відвідань (споживчі витрати іноземців, які в'їжджали в країну з метою транзиту);

$O^{обслуг}_i$ - надходження від іноземних (в'їзних) осіб, які в'їжджали до України в якості обслуговуючого персоналу;

$K^{транз}_i$ - кількість іноземних (в'їзних) одноденних відвідувачів, які в'їжджали до України з метою транзиту;

$K^{обслуг}_i$ - кількість іноземних громадян, які в'їжджали до України в якості обслуговуючого персоналу (членів екіпажів транспортних засобів) і зараховуються до категорії одноденних відвідувачів;

$B^{одноден}_i$ - норматив споживчих витрат іноземного (в'їзного) одноденного відвідувача.

а) Обчислення в'їзного туристського споживання

В'їзне туристське споживання (надходження від іноземного (в'їзного) туризму) (O_i) складається з споживчих витрат іноземних (в'їзних) туристів у країні відвідання.

$$O_i = K_i^{слж} \cdot (T_i^{слж} \cdot B_i^{осн/слж} + B_i^{дод/слж}) + K_i^{орг} \cdot (T_i^{орг} \cdot B_i^{осн/орг} + B_i^{дод/орг}) + K_i^{прв} \cdot (T_i^{прв} \cdot B_i^{осн/прв} + B_i^{дод/прв}), \quad (1.27)$$

де K_i - кількість іноземних (в'їзних) туристів, метою відвідання яких є:

$K_i^{слж}$ - службова поїздка,

$K_i^{орг}$ - організований туризм,

$K_i^{прв}$ - приватна поїздка;

T_i - середня тривалість перебування іноземного (в'їзного) туриста, метою відвідання якого є:

$T_i^{слж}$ - службова поїздка,

$T_i^{орг}$ - організований туризм,

$T_i^{прв}$ - приватна поїздка;

$B_i^{осн}$ - норматив основних добових витрат одного іноземного (в'їзного) туриста метою відвідання якого є:

$B_i^{осн/слж}$ - службова поїздка,

$B_i^{осн/орг}$ - організований туризм,

$B_i^{осн/прв}$ - приватна поїздка;

$B_i^{дод}$ - норматив додаткових витрат протягом перебування одного іноземного (в'їзного) туриста метою відвідання якого є:

$B_i^{дод/слж}$ - службова поїздка,

$B_i^{дод/орг}$ - організований туризм,

$B_i^{дод/прв}$ - приватна поїздка.

б) Обчислення внутрішнього туристського споживання

Внутрішнє туристське споживання (надходження від внутрішнього туризму) (O_{ϵ}) складається з туристських споживчих витрат внутрішніх туристів, враховуючи платежі національним перевізникам за внутрішні пасажирські перевезення.

$$O_{\epsilon} = O_{\epsilon}^{zom} + O_{\epsilon}^{san} + O_{\epsilon}^{npv} + O_{\epsilon}^{dim}, \quad (1.28)$$

$$O_{\epsilon} = L_{\epsilon}^{zom} \cdot (T_{\epsilon}^{zom} \cdot B_{\epsilon}^{осн} + B_{\epsilon}^{доод}) + L_{\epsilon}^{san} \cdot (T_{\epsilon}^{san} \cdot B_{\epsilon}^{осн} + B_{\epsilon}^{доод}) + L_{\epsilon}^{npv} \cdot (T_{\epsilon}^{npv} \cdot B_{\epsilon}^{осн} + B_{\epsilon}^{доод}) + L_{\epsilon}^{dim} \cdot (T_{\epsilon}^{dim} \cdot B_{\epsilon}^{осн} + B_{\epsilon}^{доод}), \quad (1.29)$$

де L_{ϵ}^{zom} - кількість громадян України, обслугованих готелями та іншими об'єктами для короткотермінового проживання;

L_{ϵ}^{san} - кількість громадян України, обслугованих санаторно-курортними закладами;

L_{ϵ}^{npv} - кількість громадян України, обслугованих в індивідуальних (приватних) засобах розміщення;

L_{ϵ}^{dim} - кількість громадян України, обслугованих у дитячих оздоровчих закладах;

T_{ϵ}^{zom} - середня тривалість перебування внутрішніх туристів у готелях та інших об'єктах для короткотермінового проживання;

T_{ϵ}^{san} - середня тривалість перебування внутрішніх туристів у санаторно-курортних закладах;

T_{ϵ}^{npv} - середня тривалість перебування внутрішніх туристів в індивідуальних (приватних) засобах розміщення;

T_{ϵ}^{dim} - середня тривалість перебування внутрішніх туристів у дитячих оздоровчих закладах;

$B_{\epsilon}^{осн}$ - норматив основних добових витрат одного внутрішнього туриста;

$B_{\epsilon}^{доод}$ - норматив додаткових витрат одного внутрішнього туриста, враховуючи платежі національним перевізникам за внутрішні пасажирські перевезення.

в) Обчислення виїзного туристського споживання

Виїзне туристське споживання (надходження від зарубіжного (виїзного) туризму) (O_3) складається з туристських споживчих витрат зарубіжних (виїзних) туристів на митній території країни їх походження (споживчі витрати в Україні українських туристів, що виїжджають за кордон).

$$O_3 = O_3^{слж} + O_3^{орг} + O_3^{прв} + O_3^{одноденУ}, \quad (1.30)$$

$$O_3^{слж} = K_3^{слж} \cdot B_3^{слжУ}, \quad (1.31)$$

$$O_3^{орг} = K_3^{орг} \cdot B_3^{оргУ}, \quad (1.32)$$

$$O_3^{прв} = K_3^{прв} \cdot B_3^{првУ}, \quad (1.33)$$

$$O_3^{одноденУ} = K_3^{одноден} \cdot B_3^{одноденУ}, \quad (1.34)$$

де $O_3^{слж}$ - обсяг споживчих витрат зарубіжних (виїзних) туристів з службовою метою відвідання;

$O_3^{орг}$ - обсяг споживчих витрат зарубіжних (виїзних) організованих туристів;

$O_3^{прв}$ - обсяг споживчих витрат зарубіжних (виїзних) туристів з приватною метою відвідання;

$O_3^{одноденУ}$ - обсяг споживчих витрат зарубіжних (виїзних) одноденних відвідувачів надходження від виїзних одноденних відвідань;

K_3 - кількість зарубіжних (виїзних) туристів, метою відвідання яких є:

- $K_3^{слж}$ - службова поїздка,
- $K_3^{орг}$ - організований туризм,
- $K_3^{прв}$ - приватна поїздка;

$B_3^У$ - норматив витрат одного зарубіжного (виїзного) туриста на митній території України, метою відвідання якого є:

- ✓ $B_3^{слжУ}$ - службова поїздка,
- ✓ $B_3^{оргУ}$ - організований туризм,
- ✓ $B_3^{првУ}$ - приватна поїздка.

$B^{одноденУ}$ - норматив споживчих витрат одноденного відвідувача на митній території України.

1.6.5 Обчислення валових туристських витрат в інших країнах

Валові туристські витрати в інших країнах (P) – це показник, що відображає обсяг туристського споживання громадян України за її кордоном, і складається з їх туристських витрат, здійснених у період

відвідання інших країн (за межами митної території України).

При розрахунках обсягу туристських витрат громадян України за межами її митної території необхідно враховувати, що витрати в країнах СНД менші за своїм розміром, ніж витрати в інших країнах. Тому доцільно проводити розрахунки окремо за кожною країною або категорією країн, а для отримання загального обсягу витрат українських громадян за кордоном скласти отримані результати.

$$P = K_3^{слж} \cdot (T_3^{слж} \cdot B_3^{осн/слж} + B_3^{дод/слж}) + K_3^{орг} \cdot (T_3^{орг} \cdot B_3^{осн/орг} + B_3^{дод/орг}) + K_3^{прв} \cdot (T_3^{прв} \cdot B_3^{осн/прв} + B_3^{дод/прв}), \quad (1.35)$$

де K_3 - кількість зарубіжних (виїзних) туристів, метою відвідання яких є:

- $K_3^{слж}$ - службова поїздка,
- $K_3^{орг}$ - організований туризм,
- $K_3^{прв}$ - приватна поїздка;

T_3 - середня тривалість перебування зарубіжного (виїзного) туриста, метою відвідання якого є:

- $T_3^{слж}$ - службова поїздка,
- $T_3^{орг}$ - організований туризм,
- $T_3^{прв}$ - приватна поїздка;

$B_3^{осн}$ - норматив основних добових витрат одного зарубіжного (виїзного) туриста метою відвідання якого є:

- $B_3^{осн/слж}$ - службова поїздка,
- $B_3^{осн/орг}$ - організований туризм,
- $B_3^{осн/прв}$ - приватна поїздка;

$B_3^{дод}$ - норматив додаткових витрат протягом перебування одного зарубіжного (виїзного) туриста метою відвідання якого є:

- $B_3^{дод/слж}$ - службова поїздка,
- $B_3^{дод/орг}$ - організований туризм,
- $B_3^{дод/прв}$ - приватна поїздка.

1.6.6 Обчислення кількості суб'єктів галузі туризму

Кількість суб'єктів галузі туризму (C) складають:

- суб'єкти туристичної діяльності (C^{opz}), що надавали туристичні послуги протягом звітного періоду (періоду, що досліджується);
- готелі та аналогічні заклади (C^{zom});
- санаторно-курортні (оздоровчі) заклади (C^{can}).

$$C = C^{opz} + C^{zom} + C^{can} . \quad (1.36)$$

1.6.7 Обчислення чисельності працівників галузі туризму

Чисельність працівників галузі туризму ($\varphi^{тур}$) складають:

- працівники суб'єктів туристичної діяльності (φ^{opz}), що надавали туристичні послуги протягом звітного періоду (періоду, що досліджується);
- працівники готелів та інших місць для короткотермінового проживання (φ^{zom});
- працівники санаторно-курортних (оздоровчих) закладів (φ^{can}).

$$\varphi^{тур} = \varphi^{opz} + \varphi^{zom} + \varphi^{can} . \quad (1.37)$$

1.6.8 Обчислення обсягу послуг, наданих підприємствами сфери туризму

Обсяг послуг, наданих підприємствами сфери туризму ($O^{тур}$) складають:

- обсяг послуг, наданих суб'єктами туристичної діяльності (O^{opz}), протягом звітного періоду (періоду, що досліджується);
- доходи від експлуатації готелів та інших місць для короткотермінового проживання (O^{zom});
- сума продажної вартості всіх путівок санаторно-курортних (оздоровчих) закладів (O^{can}).

$$O^{тур} = O^{opz} + O^{zom} + O^{can} . \quad (1.38)$$

1.6.9 Обчислення коефіцієнта завантаження засобів розміщення

Коефіцієнт завантаження засобів розміщення (z^{zom} , z^{can}) є відносним показником і виражається у відсотках до місткості засобів за певний період або як індексна величина.

$$З = \frac{\text{Загальний час перебування приїжджих}}{M^{tot} \cdot 365}, \quad (1.39)$$

$$З^{tot} = \frac{ЛД^{tot}}{M^{tot} \cdot 365}, \quad (1.40)$$

$$З^{сан} = \frac{ЛД^{сан}}{M^{сан} \cdot 365}. \quad (1.41)$$

Коефіцієнт (З) відображає ефективність використання місць (або номерного фонду) закладу.

1.7 Контрольні запитання

1. Які питання можна вирішувати за допомогою Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності?
2. На якому принципі ґрунтується Методика?
3. Якими є головні складові Методики?
4. Як поділяється туристське споживання за часом та місцем його здійснення?
5. Якими є головні туристські витрати?
6. Як класифікуються засоби розміщення туристів?
7. Як класифікуються характерні туристські товари та послуги?
8. Якими є джерела інформації для застосування Методики?

1.8 Приклад розрахунків

Студенти в цій практичній роботі повинні обчислити кількість зарубіжних (виїзних) туристів, споживчі витрати відвідувача (туриста) за тур та обсяг туристського споживання громадян України за її кордоном, який складається з їх туристських витрат, здійснених у період відвідання інших країн (за межами митної території України).

Вихідні дані для кожного з варіантів знаходяться в таблиці 1.4.

Для прикладу розрахунків валових туристських витрат у Народній Республіці Болгарії (Р) були використані такі *вихідні дані*:

K_z - кількість зарубіжних (виїзних) туристів, метою відвідання яких є:

- $K_3^{слж}$ - службова поїздка – 1 000 осіб;
- $K_3^{орг}$ - організований туризм – 10 000 осіб;
- $K_3^{прв}$ - приватна поїздка – 5 000 осіб;

T_3 - середня тривалість перебування зарубіжного (виїзного) туриста, метою відвідання якого є:

- $T_3^{слж}$ - службова поїздка - 5 діб;
- $T_3^{орг}$ - організований туризм 7 діб;
- $T_3^{прв}$ - приватна поїздка 10 діб.

$B_3^{осн}$ - норматив основних добових витрат одного зарубіжного (виїзного) туриста метою відвідання якого є:

- $B_3^{осн/слж}$ - службова поїздка – 3 000 грн.;
- $B_3^{осн/орг}$ - організований туризм – 2 000 грн.;
- $B_3^{осн/прв}$ - приватна поїздка – 1 500 грн.;

$B_3^{дод}$ - норматив додаткових витрат протягом перебування одного зарубіжного (виїзного) туриста метою відвідання якого є:

- $B_3^{дод/слж}$ - службова поїздка - 2 000 грн.;
- $B_3^{дод/орг}$ - організований туризм – 1500 грн.;
- $B_3^{дод/прв}$ - приватна поїздка - 3 000 грн.

На основі цих вихідних даних проводяться такі розрахунки:
Кількість зарубіжних (виїзних) туристів ($K_3^{тур}$) за рік складають громадяни України, які виїжджали у Народну Республіку Болгарію (НРБ) з метою службової, приватної поїздки та організованого туризму та здійснили щонайменше одну ночівлю у країні відвідання – за формулою (1.5):

$$K_3^{тур} = 1000 + 10000 + 5000 = 16000 \text{ осіб.}$$

Споживчі витрати відвідувача (туриста) (B) складаються з основних (добових) ($B^{осн}$) і додаткових витрат ($B^{дод}$) та розраховуються за формулою (1.22). При цьому потрібно урахувати, що за різними категоріями туристів

$$\sum B^{осн} = T_3 \cdot B_3^{осн}$$

Таким чином, для туристів, які виїжджали за кордон з метою службової, приватної поїздки та організованого туризму отримуємо споживчі витрати:

$$B_3^{слж} = 5 \cdot 3000 + 2000 = 17\,000 \text{ грн.}$$

$$B_3^{орг} = 7 \cdot 2000 + 1500 = 15\,500 \text{ грн.}$$

$$B_3^{прв} = 10 \cdot 1500 + 3000 = 18\,000 \text{ грн.}$$

Обсяг валових туристських витрат в інших країнах (P) за рік

розраховується за формулою (1.35):

$$P = 1\,000(5 \cdot 3000 + 2000) + 10\,000(7 \cdot 2000 + 1500) + 5\,000(10 \cdot 1500 + 3000) = 262 \text{ млн.грн.}$$

Аналізуючи отримані значення, слід зробити такий висновок, що загальна кількість зарубіжних (виїзних) туристів з України за рік, які виїжджали у Народну Республіку Болгарію (НРБ), складає *16 000 осіб*.

Обсяг валових туристських витрат відвідувачів з України у НРБ за рік склав *262 млн.грн.*

Для туристів, які виїжджали у НРБ з метою службової, приватної поїздки та організованого туризму, розподіл споживчих витрат складає в середньому - *17000 грн., 15 500 грн. та 18 000 грн.* за весь період перебування за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Туристична діяльність. Нормативна база. // Роїна О.М. – К.: КНТ, 2005. – 448 с.
2. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про туризм” - Відомості Верховної Ради України, 2003, №13. С.434-452.
3. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів. Під заг. ред. В.К. Федорченка, Київ, ун-т туризму, економіки і права – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.

1.9 Вихідні дані для розрахунку

Таблиця 1.4 - Дані для розрахунку валових туристських витрат в інших країнах

№ варіанту	Країна	Кількість виїзних туристів K_z , тис. осіб			Середня тривалість перебування T_z , діб			Норматив основних добових витрат $B_z^{осн}$, грн			Норматив додаткових витрат $B_z^{дод}$, грн		
		$K_z^{слж}$	$K_z^{орг}$	$K_z^{прв}$	$T_z^{слж}$	$T_z^{орг}$	$T_z^{прв}$	$B_z^{осн/слж}$	$B_z^{осн/орг}$	$B_z^{осн/прв}$	$B_z^{дод/слж}$	$B_z^{дод/орг}$	$B_z^{дод/прв}$
1	Польща	300	400	500	4	7	8	2000	1900	1500	2100	7000	8000
2	Росія	250	500	700	5	12	14	2100	1700	1400	2500	6000	10000
3	Молдова	120	150	200	2	5	14	1300	1000	900	2000	1900	6000
4	Білорусь	75	100	150	3	5	13	1300	900	800	1500	1600	7000
5	Угорщина	90	150	120	4	6	12	1600	1200	1000	2500	2300	6000
6	Турція	120	300	100	4	10	14	1500	1400	1200	2200	3500	10000
7	Єгипет	45	200	40	3	10	14	1600	1500	1300	2300	3000	10000
8	Греція	80	150	100	4	7	12	1800	1700	1600	3500	3500	12000
9	Іспанія	65	250	120	4	8	11	2100	2000	1800	4000	8000	14000
10	Італія	110	340	150	4	7	14	2200	2000	1900	4500	7500	15000
11	Болгарія	105	200	250	5	14	15	1900	1700	1300	1800	3000	8000
12	Німеччина	130	350	150	4	10	9	2300	2100	1900	4000	6000	11000
13	Австрія	95	300	150	3	6	8	2350	2150	2000	3500	5000	10000
14	ОАЕ	100	350	100	5	8	12	1900	1800	1750	5000	8000	16000
15	Чехія	85	120	120	3	5	10	1700	1500	1350	3500	4500	8000
16	Ізраїль	200	160	200	4	6	14	2100	1900	1700	3500	6000	10000
17	Китай	300	120	80	6	12	11	1900	1750	1350	5000	10000	17000
18	Індія	170	340	120	5	12	14	1800	1450	1000	3200	8000	11000
19	Словаччина	55	90	80	3	4	14	1400	1200	850	2500	4000	8000
20	Туніс	35	150	20	3	7	9	1500	1450	1200	2600	3000	9000
21	Франція	85	350	150	4	8	11	2300	2200	2000	4500	12000	20000
22	Велика Британія	65	250	120	3	6	9	3300	3100	2700	4000	15000	25000
23	Швеція	35	110	65	2	4	8	2600	2500	2200	3500	8000	11000
24	Данія	40	120	65	3	4	9	2700	2500	2200	3300	7000	12000

2 ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ (КРАЇНІ)

2.1 Загальні положення

Ефективність туризму означає отримання економічного результату від:

- організації туризму;
- туристського обслуговування;
- виробничо-обслуговуючого процесу туристського підприємства.

Економічна ефективність туризму є складовим елементом загальної ефективності суспільної праці. Економічна ефективність розвитку туризму на макрорівні характеризується системою економічних показників, які відображають кількісний обсяг реалізації туристських послуг і їх якісну сторону:

- обсяг туристського потоку;
- величина туристських витрат;
- стан і розвиток матеріально-технічної бази;
- показники фінансово-економічної діяльності;
- показники розвитку міжнародного туризму.

До показників, що характеризують обсяг величини туристського потоку, відносяться: загальна кількість туристів (у тому числі організованих і самодіяльних), кількість туроднів (ночівель, ліжко-днів), середньомісячна кількість туроднів.

Загальна кількість туристів вимірюється кількістю чоловік, які взяли участь в подорожах. Цей показник характеризує масштаби охоплення населення туристськими заходами і визначається шляхом підсумовування кількості туристів за деякий період, прийнятих на обслуговування по днях реєстрації, тобто в перший день обслуговування.

Кількість туроднів за певний період вимірюється в людино-днях і визначається шляхом множення загальної кількості туристів за цей період на середню тривалість (у днях) перебування одного туриста в країні (регіоні)

$$D_T = \sum \cdot t_{\text{сер}}, \quad (2.1)$$

де D - кількість туроднів за рік, людино-днів;

$\sum$ - кількість туристів за рік, осіб;

$t_{\text{сер}}$ - середня тривалість перебування одного туриста в даному регіоні, днів.

Величина **сумарних туристських витрат** P_{Σ} (грн.) в даному регіоні визначається таким чином

$$P_{\Sigma} = D_T \cdot P_{\text{сер}}, \quad (2.2)$$

де $P_{\text{сер}}$ - середні витрати туриста за добу, грн.

Проте туристський потік - явище нерівномірне. Для характеристики нерівномірності туристського потоку застосовують **коефіцієнти нерівномірності**, які розраховуються трьома способами:

$$K_{n1} = D_{\text{макс}} / D_P \cdot 100\%, \quad (2.3)$$

$$K_{n2} = D_{\text{макс}} / D_{\text{мін}} \cdot 100\%, \quad (2.4)$$

$$K_{n3} = D_{\text{макс}} / D_{\text{см}} \cdot 100\%, \quad (2.5)$$

де $D_{\text{макс}}$, $D_{\text{мін}}$ - число туристів за місяць максимального і мінімального туристського потоку відповідно, осіб; $D_{\text{рік}}$, $D_{\text{см}}$ - річне і середньомісячне число туристів відповідно, осіб.

При умові рівномірного розподілу туристського потоку коефіцієнти мали б такі значення: $K_{n1}=8,3\%$, $K_{n2}=100\%$, $K_{n3}=100\%$. При цьому число туристів було б однакове для кожного з 12 місяців року.

Середньомісячна кількість туристів визначається шляхом ділення річної кількості туристів на 12 місяців:

$$D_{\text{см}} = D_P / 12, \quad (2.6)$$

Матеріальною основою відтворювальної діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта є виробничі потреби. Виробничі потреби в туризмі виражаються, в першу чергу, через потреби в матеріально-технічній базі. Матеріально-технічна база є основою розвитку організованого туризму, оскільки вона створює всі необхідні умови для обслуговування туристів повним комплексом послуг (розміщення, харчування, перевезення, лікування, екскурсії та ін.).

У склад матеріально-технічної бази туризму входять:

- туристські фірми і агенції;
- готелі;
- туристські бази;
- підприємства харчування і торгівлі;
- автотранспортні підприємства;
- пункти прокату туристського спорядження і інвентарю;
- бюро реалізації туристських путівок;
- контрольно-рятувальні служби (пости);
- туристські клуби, станції і тому подібне.

Показники, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази туризму, визначають її потужність в даній країні (регіоні). До них відносяться:

- ✓ ліжковий фонд будинків відпочинку, пансіонатів, турбаз, готелів, санаторіїв;
- ✓ число ліжок, що надаються місцевими жителями;
- ✓ число місць в торговельних залах підприємств харчування для туристів;
- ✓ число місць в театрах, відведених для туристів;
- ✓ число ванн у водолікарнях для туристів і таке ін..

Потужність ліжкового фонду визначається за формулою

$$M_k = K_p \cdot 365 + K_c \cdot t_c, \quad (2.7)$$

де M_k - загальна кількість ліжко-місць, од.; K_p - число ліжко-місць цілорічного використання; K_c - число ліжко-місць сезонного використання, од.; t_c - число днів сезонного використання, днів.

Показники фінансово-економічної діяльності туристського підприємства включають:

- виручку від реалізації туристського продукту;
- показники використання ресурсів робочої сили;
- показники використання основних фондів і оборотних коштів;
- показники продуктивності праці і фонду заробітної плати;
- показники фінансового стану туристського підприємства.

Окремо виділяються **показники стану та розвитку міжнародного туризму**.

Показники розвитку туризму важливі для аналізу як економічної діяльності туристського підприємства, так і стану туристського ринку, аналізу тенденцій і вироблення стратегії і тактики діяльності на туристичному ринку.

2.2 Контрольні запитання

1. Якими показниками характеризується економічна ефективність туризму?
2. Які показники характеризують обсяг туристичного потоку?
3. В яких одиницях вимірюється показник «кількість туроднів»?
4. Як визначається коефіцієнт нерівномірності туристичного потоку?
5. Які є складові матеріально-технічної бази туризму?

2.3 Приклад розрахунків

Студенти в цій практичній роботі повинні розрахувати обсяг туристського потоку, величину туристських витрат, коефіцієнти

нерівномірності туристичного потоку, показник стану і розвитку матеріально-технічної бази туризму. Вихідні дані для кожного з варіантів знаходяться в таблиці 2.1.

Для прикладу розрахунків були використані такі *вихідні дані*:

- загальна кількість туристів за рік (D_p) – 120 000 осіб;
- максимальна кількість туристів за місяць ($D_{\max}$) – 20 000 осіб;
- мінімальна кількість туристів за місяць ($D_{\min}$) – 7 000 осіб;
- середня тривалість перебування туриста в даному регіоні ($t_{\text{сер}}$) – 7 днів;
- середні витрати туриста за добу ($P_{\text{сер}}$) – 1 000 грн.;
- число ліжко-місць цілорічного використання (K_p) – 8 000;
- число ліжко-місць сезонного використання (K_c) – 2 000;
- тривалість туристичного сезону даного регіону (t_c) – 150 днів.

На основі цих вихідних даних проводяться такі розрахунки:

Обсяг туристського потоку за рік розраховується за формулою (2.1):

$$D_T = 120\,000 \text{ осіб} \cdot 7 \text{ днів} = 840\,000 \text{ людино-днів}$$

Величина сумарних туристських витрат в даному регіоні визначається за формулою (2.2):

$$P_{\Sigma} = 840\,000 \text{ людино-днів} \cdot 1000 \text{ грн.} = 840\,000\,000 \text{ грн.}$$

Середньомісячна кількість туро-днів визначається за формулою (2.6)

$$D_{\text{см}} = 120\,000 \text{ осіб} / 12 = 10\,000 \text{ осіб за місяць.}$$

Для характеристики нерівномірності туристського потоку розраховуються коефіцієнти нерівномірності трьох видів (формули 2.3, 2.4, 2.5):

$$K_{n1} = 20\,000 \text{ осіб} / 120\,000 \text{ осіб} \cdot 100\% = 16,7\%;$$

$$K_{n2} = 20\,000 \text{ осіб} / 7\,000 \text{ осіб} \cdot 100\% = 285,7\%;$$

$$K_{n3} = 20\,000 \text{ осіб} / 10\,000 \text{ осіб} \cdot 100\% = 200\%.$$

Аналізуючи отримані значення коефіцієнтів, слід зробити такий висновок:

При $K_{n1}=16,7\%$ (для рівномірного розподілу туристського потоку $K_{n2}=8,3\%$) туристичний потік є нерівномірним, тому що число туристів за місяць максимального туристського потоку в два рази більше ніж число туристів за місяць мінімального туристського потоку.

При $K_{n2} = 285,7\%$ (для рівномірного розподілу туристського потоку $K_{n3}=100\%$) туристичний потік є нерівномірним.

Оскільки $K_{нз} = 200\%$ (при рівномірному розподілі туристського потоку $K_{нз}=100\%$), то туристичний потік є нерівномірним.

Одним з показників, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази туризму, є потужність ліжкового фонду, вона визначається за формулою (2.7). В даному прикладі вона рівна

$$M_k = 8\,000 \text{ ліжко-місць} \cdot 365 \text{ днів} + 2\,000 \text{ ліжко-місць} \cdot 150 \text{ днів} = \\ = 3\,220\,000 \text{ ліжко-місць}$$

Отже, потужність ліжкового фонду регіону представлена 3 220 000 одиницями ліжко-місць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) – Вид. 3, перероб. та доп. - К.: „Альтерпрес”, 2002. – 436 с.
2. Семенов В.Ф., Баиджи М.Д., Мозгальова В.М. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності // За редакцією В.Ф. Семенова. Монографія. - Одеса: Вид-во "Optimum", 2008. – 201 с., іл..

2.4 Вихідні дані для розрахунку

Таблиця 2.1 - Вихідні дані для розрахунку показників економічного розвитку туризму.

№ варіанту	Області	D_p , осіб	$D_{\max}$, осіб	$D_{\min}$, осіб	$t_{\text{сер}}$, діб	$P_{\text{сер}}$, грн	K_p , одиниць ліжко-місць	K_c , одиниць ліжко-місць
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Вінницька	29 819	3214	1564	7	750	5000	800
2	Волинська	57 319	6325	3254	8	590	3600	500
3	Луганська	48 898	4654	3248	9	600	6400	650
4	Дніпропетровська	103 320	9562	7625	9	1100	5300	500
5	Донецька	106 534	9023	3584	7	1050	4200	400
6	Житомирська	9 997	952	745	8	610	3200	300
7	Закарпатська	63 796	7521	3124	13	1200	6000	3000
8	Запорізька	100 271	8124	952	9	1100	3500	360
9	Івано-Франківська	169 890	18235	12478	14	1100	2900	400
10	Київська	19 406	1698	1589	5	1200	7000	600
11	Кіровоградська	36 170	4256	2178	6	580	2600	200
12	Львівська	90 756	8521	7462	14	990	4500	1000
13	Миколаївська	53 802	4521	3211	7	1010	6500	1000
14	Одеська	100 669	9124	8003	10	1120	8000	2000
15	Полтавська	56 580	5321	4112	9	560	3200	300
16	Рівненська	50 413	4658	3568	11	900	4500	520
17	Сумська	14 409	1652	1234	6	900	2100	300
18	Тернопільська	36 798	4352	1986	8	1050	3100	250
19	Харківська	112 893	9632	7986	6	1200	3200	190
20	Херсонська	70 183	6123	5321	12	1000	4500	1000
21	Хмельницька	40 301	4658	2654	9	900	2100	300
22	Черкаська	34 459	3698	2354	8	950	3200	450
23	Чернігівська	24 883	1679	1568	5	800	3500	360
24	Чернівецька	61 567	5862	3698	6	780	2900	290

3 ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТУРУ

3.1 Загальні положення

При розробці нового туристського продукту (екскурсій, маршрутів, турів) важливо визначити, наскільки ефективними вони являються. Будь-яка туристична фірма, що займається операторською діяльністю, має в своєму розпорядженні буклети, альбоми і довідники, в яких є всі необхідні дані про умови і вартість перебування в різних готелях, вартості різних систем харчування, трансферу, екскурсій і т.д. Методика, що приводиться тут, дозволяє здійснити швидкий («орієнтовний») розрахунок вартості туру (маршруту), що розробляється, і оцінити його економічну ефективність. Визначення економічної ефективності туристського продукту передбачає розрахунок таких економічних показників:

- суми реалізації турпродукту;
- прямі і непрямі витрати на виробництво турпродукту;
- маржинальний дохід від реалізації турпродукту;
- постійні витрати фірми на розробку і реалізацію турпродукту;
- валовий прибуток;
- податки до бюджету і позабюджетних фондів;
- чистий прибуток фірми від реалізації турпродукту.

Процес визначення економічної ефективності турпродукту включає три основні етапи:

- ✓ розрахунок собівартості турпродукту;
- ✓ розрахунок ціни турпродукту і доходу від його реалізації;
- ✓ оцінку економічної ефективності турпродукту.

3.2 Розрахунок собівартості турпродукту

Собівартість туристського продукту складається з суми змінних і постійних витрат на організацію туру.

До *змінних* (прямих і непрямих) витрат відносяться: вартість розміщення туристів в готелі, вартість замовленого харчування, вартість перевезення, вартість екскурсій, вартість трансферу і організації зустріч/проводів, а також комісійні турагентам і витрати на керівника групи.

До *основних постійних* витрат туристської фірми відносяться: оренда офісу, заробітна платня управлінського і іншого персоналу з відрахуваннями на соціальне страхування, витрати на загальну рекламу, інші загальногосподарські витрати.

При формуванні туру розробляється програма обслуговування туристів, в якій чітко визначається кількість ночівель в готелях. Значний вплив на ціну, пропоновану готелем за проживання, подає її класність і місце розташування. Для масових турів найбільш підходять готелі в 2-3 зірки. Для індивідуальних турів, як правило, замовляються готелі 4-5 зірок.

Вартість проживання за увесь тур визначається шляхом множення вартості проживання за 1 добу на кількість ночівель

$$R_{np.m} = R_{np.d} \cdot N_{ноч.}, \quad (3.1)$$

де: $R_{np.d}$ - вартість проживання у добу;

$N_{ноч.}$ - кількість ночівель у готелі.

Вартість харчування туриста визначається за такою формулою:

$$R_{харч.т.} = R_{харч.д.} \cdot T_{тур}, \quad (3.2)$$

де: $R_{харч.д.}$ - вартість харчування 1 туриста за добу;

$T_{тур}$ - тривалість туру у добах.

Вартість перевезення залежить від виду транспорту і умов його надання. При поїздках усередині країни або в суміжні з її територією держави на відстані до 300-400 км використовується автобусний транспорт, який може належати турфірмі або орендуватися нею у автотранспортного підприємства. Орендна платня може бути двох видів: почасова або покілометрова. Якщо даний туристський маршрут виконується нерегулярно, то транспорт доцільніше використовувати по окремим замовленням, якщо ж тур виконується регулярно на протязі якогось періоду часу, то транспорт слід використовувати на підставі довгострокових угод між турфірмою і автотранспортним підприємством.

Автобус може орендуватися на весь тур або тільки на перевезення туристів з одного населеного пункту в інший. Якщо туристський маршрут пов'язаний з поїздкою по декількох населених пунктах, то зручніше замовляти автобус на весь тур, хоча це може бути і дорожче.

Вартість перевезення одного туриста за час дії оренди можна визначити по такій формулі

$$R_{пер.} = R_{ор.} / N_{тур.}, \quad (3.3)$$

де: $R_{ор.}$ - вартість оренди автобуса (повна);

$N_{тур.}$ - кількість туристів в групі.

Аналогічно розраховується вартість перевезення туристів при використанні на правах оренди будь-якого транспорту (авіаційного, залізничного, водного). Якщо ж турфірма для організації туру закупляє частину місць в транспорті, який виконує регулярні пасажирські перевезення по даному маршруту, то персональна вартість перевезення для кожного туриста визначається ціною квитка по даному маршруту з урахуванням групової знижки, що надається, відповідно до рівня комфортності поїздки, яку вибрав турист.

У вартість туру, як правило, входить вартість проведення запланованих екскурсій. Остання, в основному, не залежить від кількості туристів в групі. Екскурсиводом може бути і керівник тургрупи, але найчастіше ним є штатний працівник об'єкта показу (музею, палацу, собору, парку і т.д.).

Вартість екскурсії у розрахунку на одного туриста визначається по формулі

$$R_{екс.т.} = R_{екс.з.} / N_{тур.}, \quad (3.4)$$

де: $R_{екс.з.}$ - загальна вартість екскурсії;

$N_{тур.}$ - кількість туристів в групі.

Якщо в турі є трансфер, його вартість також входить у вартість турпродукту, як і вартість організації приймаючою стороною зустрічі і проведень групи. В цьому випадку вартість трансферу з розрахунку на одного туриста знаходиться за формулою

$$R_{тр.т.} = R_{тр.заг.} / N_{тур.}, \quad (3.5)$$

де: $R_{тр.заг.}$ - загальна вартість трансферу (організації зустрічей / проведень);

$N_{тур.}$ - кількість туристів в групі.

В повну вартість туру входять витрати на керівника тургрупи, які розраховуються таким чином

$$R_{кер.гр.} = (R_{кер.гр.}^I \cdot T_{туру}) / N_{тур.}, \quad (3.6)$$

де: $R_{кер.гр.}^I$ - вартість послуг керівника групи за одну добу,

$T_{туру}$ - тривалість туру,

$N_{тур.}$ - кількість туристів в групі.

Собівартість туру (розраховується без урахування накладних витрат) з розрахунку на одного туриста визначається як сума всіх вартостей, віднесених на одного туриста:

$$S_m = R_{np.m.} + R_{харч.м.} + R_{пер} + R_{екс.м.} + R_{тр.м.} + R_{кер.гр.} \quad (3.7)$$

3.3 Визначення ціни туру і доходів від його реалізації

В умовах ринкових відносин сильним регулятором цін є сам ринок, де ціна визначається в результаті поєднання попиту і пропозицій. Для спрощення розрахунку ціни турпродукту, що розробляється, користуються методом «витрати плюс прибуток». Остаточне рішення по встановленню ціни на конкретний тур приймає керівництво фірми.

В цьому випадку ціна туристичної путівки для конкретного покупця даного туру визначатиметься за формулою

$$Ц = S + S \cdot K_{рент.}, \quad (3.8)$$

де: $Ц$ - ціна турпутівки для конкретного покупця;

S - собівартість даної турпутівки для турфірми;

$K_{рент.}$ - офіційно встановлений коефіцієнт рентабельності.

По даній формулі розраховується ціна турпутівок для різних умов розміщення з урахуванням сезонної знижки.

Знаючи ціну туру і його собівартість, можна розрахувати маржинальний дохід туристської фірми. Слово «маржинальний» утворилося від слова «маржа», тобто величина, що виражає різницю між двома певними показниками.

Маржинальний дохід від продажу однієї путівки знаходиться за формулою

$$M^I = Ц - S, \quad (3.9)$$

де: $Ц$ - ціна турпутівки для покупця;

S - собівартість даної турпутівки для турфірми.

Для розрахунку сукупного маржинального доходу, що отримує фірма за весь тур, необхідно визначитися із розрахунковою чисельністю групи. Звичайно при розробці туру турфірма встановлює мінімальну чисельність групи, яка береться за основу у всіх планових економічних розрахунках. Як правило, ця чисельність становить 20-30 людей. Маржинальний дохід від всього туру для різної кількості туристів розраховується таким чином

$$M_{туру} = M^I \cdot N_{тур.}, \quad (3.10)$$

де: M^l - маржинальний дохід від продажу однієї путівки;

$N_{тур}$ - кількість туристів одного туру.

Річний маржинальний дохід визначається за формулою

$$M_{річ.} = M_{туру} \cdot L_{турів} \quad (3.11)$$

де: $M_{туру}$ - маржинальний дохід від одного туру;

$L_{турів}$ - загальна кількість турів за рік.

Крім прямих і змінних витрат фірма несе також і постійні витрати по організації і реалізації турів. Ці витрати формуються в цілому по фірмі, а потім розподіляються на окремі види турів. Розподіл постійних витрат може здійснюватись різними способами:

- за наявності у фірмі декількох видів турів постійні (накладні) витрати можуть бути розподілені між ними у рівних частках;
- пропорційно річній вартості турів даного виду.

Для спрощення розрахунків приймають, що фірма частину маржинального доходу від кожного туру спрямовує на сплату своїх постійних витрат і що ця частка складає 30%. В цьому разі величина постійних витрат може бути визначена за формулою

$$R_n = M_{туру} \cdot 30 \%, \quad (3.12)$$

де: R_n - постійні витрати, що відносяться до даного туру; $M_{туру}$ - маржинальний дохід від туру.

Відповідно, валовий прибуток даного туру складатиме

$$\Pi_{\epsilon} = M_{туру} - R_n \quad (3.13)$$

де: Π_{ϵ} - валовий прибуток від даного туру;

R_n - постійні витрати, що відносяться до даного туру.

Річний валовий прибуток від даного виду туру визначається за формулою

$$\Pi_{\epsilon, річ.} = \Pi_{\epsilon} \cdot L_{турів} \quad (3.14)$$

де: $\Pi_{\epsilon, річ.}$ - валовий прибуток від даного туру за рік;

Π_{ϵ} - валовий прибуток від даного туру;

$L_{турів}$ - кількість турів на рік.

Виконані за даною методикою розрахунки дозволяють ще на стадії розробки нового тур продукту оцінити його економічну ефективність, визначити слабкі в економічному відношенні місця, виробити певні

заходи з покращення ситуації.

3.4 Контрольні запитання

1. У якій послідовності здійснюється процес визначення економічної ефективності туру?
2. Що відносять до постійних витрат туристичної фірми?
3. Які витрати туристичної фірми відносять до змінних?
4. Які бувають види орендної плати за автотранспорт?
5. Як визначається персональна вартість перевезення кожного туриста, якщо тур фірма закупляє частину місць в рейсовому транспорті?
6. З яких елементів складається собівартість туру?
7. Як визначається маржинальний дохід від туру?
8. Як оцінити економічну ефективність тур продукту?

3.5 Приклад розрахунків

Студенти в даній практичній роботі повинні розрахувати собівартість турпродукту, визначити ціну туру і доходів від його реалізації. Вихідні дані для кожного з варіантів знаходяться в таблиці 3.1. Для прикладу розрахунків були використані такі *вихідні дані*:

Тривалість туру у добах ($T_{\text{туру}}$) – 14;
Кількість туристів в групі ($N_{\text{тур}}$) – 20;
Кількість ночівель у готелі ($N_{\text{ноч}}$) – 13;
Вартість проживання у добу на 1 туриста ($R_{\text{пр.д}}$), грн. – 100 грн.;
Вартість харчування у добу на 1 туриста ($R_{\text{харч.д}}$), грн. – 50 грн.;
Вартість оренди транспорту на весь тур ($R_{\text{ор}}$), грн. – 1000 грн.;
Вартість екскурсії (загальна) ($R_{\text{екс.з}}$), грн. – 100 грн.;
Вартість трансферу (загальна) ($R_{\text{тр.заг}}$), грн. – 100 грн.;
Вартість послуг керівника групи за одну добу ($R_{\text{кер.гр}}^i$), грн. – 80 грн..
Коефіцієнт рентабельності ($K_{\text{рент}}$), % - 15 %;
Кількість турів на рік ($L_{\text{турів}}$) – 24.

Собівартість туристичного продукту розраховується з врахуванням змінних витрат на організацію туру. Тобто, собівартість туру складається з вартості розміщення туристів в готелі, вартості замовленого харчування, вартості перевезення, вартості екскурсій, вартості трансферу і організації зустріч/проводів, а також комісійні тур агентам і витрати на керівника групи. Ця величина розраховується для одного туриста за допомогою формул 3.1-3.7.

На основі вихідних даних розраховуються всі вищезгадані характеристики. Вартість проживання туриста за весь тур дорівнює

$$R_{\text{пр.т}} = 100\text{грн.} \cdot 13 = 1300\text{грн.}$$

Вартість харчування туриста визначається таким чином

$$R_{\text{харч.т.}} = 50\text{грн.} \cdot 14 = 700\text{грн.}$$

В даному турі транспорт (автобус) орендується на весь тур, це зручно, тому що туристичний маршрут пов'язаний з поїздкою по декількох населених пунктах. Таким чином перевезення одного туриста за час дії оренди дорівнює

$$R_{\text{пер.}} = 1000\text{грн.} / 20 = 50\text{грн.}$$

У вартість туру входить вартість проведення запланованих екскурсій. В даному випадку запланована тільки одна оплачувана екскурсія, так як екскурсоводом протягом всього туру є керівник тургрупи. Вартість екскурсії для одного туриста дорівнює

$$R_{\text{екс.т.}} = 100\text{грн.} / 20 = 5\text{грн.}$$

Вартість трансферу з розрахунку на одного туриста знаходиться таким чином

$$R_{\text{тр.т.}} = 100\text{грн.} / 20 = 5\text{грн.}$$

В даному випадку керівник тургрупи протягом всього туру виконує крім своїх прямих обов'язків функцію екскурсовода, витрати на його послуги для одного туриста дорівнюють

$$R_{\text{кер.гр.}} = (80 \cdot 14) / 20 = 56\text{грн.}$$

Собівартість туру визначається як сума всіх вартостей з розрахунку на одного туриста

$$S_{\text{т}} = 1300\text{грн.} + 700\text{грн.} + 50\text{грн.} + 5\text{грн.} + 5\text{грн.} + 56\text{грн.} = 2116\text{грн.}$$

Отже, собівартість туру в даному прикладі дорівнює 2116грн.

Ціна туристичної путівки для конкретного покупця даного туру визначається таким чином

$$Ц = 2116\text{грн.} + 2116\text{грн.} \cdot 15 \% = 2433,4\text{грн.}$$

Знаючи ціну туру і його собівартість, розраховуємо маржинальний дохід туристичної фірми від продажу однієї путівки

$$M^1 = 2433,4\text{грн.} - 2116\text{грн.} = 317,4\text{грн.}$$

Далі розраховується сукупний маржинальний дохід, що отримує фірма за весь тур

$$M_{\text{туру}} = 317,4 \text{ грн.} \cdot 20 = 6348 \text{ грн.}$$

Річний маржинальний дохід дорівнює

$$M_{\text{річ.}} = 6348 \text{ грн.} \cdot 24 = 152352 \text{ грн.}$$

Відомо, що фірма частину маржинального доходу від кожного туру спрямовує на сплату своїх постійних витрат і ця частка складає приблизно 30%. Таким чином, величина постійних витрат за 1 тур дорівнює

$$R_{\text{п}} = 6348 \text{ грн.} \cdot 30 \% = 1904,4 \text{ грн.}$$

Відповідно, валовий прибуток даного туру складатиме

$$\Pi_{\text{в}} = 6348 \text{ грн.} - 1904,4 \text{ грн.} = 4443,6 \text{ грн.}$$

Річний валовий прибуток від даного виду туру визначається таким чином

$$\Pi_{\text{в.річ.}} = 4443,6 \text{ грн.} \cdot 24 = 106646,4 \text{ грн.}$$

ВИСНОВОК: Отже, при реалізації даного туру 24 рази за рік (2 рази в місяць) туристична фірма отримає річний валовий прибуток в розмірі 106646,4 грн., а це дозволяє стверджувати ще на стадії розробки, що даний турпродукт економічно ефективний і має право на існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко В.Г. Організація туристичної діяльності: Конспект лекцій. - Одеса: Вид-во "ТЕС", 2007.- 66 с.
2. Гуляев В.Г. Организация туристской деятельности: Учеб. пособие.- М.: Нолидж, 1996. – 312 с.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: книги –XXI, 2003. – 300 с.

3.6 Вихідні дані для оцінки економічної ефективності туру

Таблиця 3.1 - Вихідні дані для розрахунку собівартості турпродукту та визначення ціни туру і доходів від його реалізації

№ варіанта	Тривалість туру, днів ($T_{тур}$)	Кількість туристів в групі ($N_{тур}$)	Кількість ночівель у готелі, днів ($N_{ноч}$)	Вартість проживання за добу ($R_{прд}$), грн	Вартість харчування за добу ($R_{харид}$), грн	Вартість оренди транспорту на весь тур ($R_{пр}$), грн	Вартість екскурсії (загальна) ($R_{екз}$), грн	Вартість трансферу (загальна) ($R_{трзх}$), грн	Вартість послуг керівника групи за одну добу ($R_{керг}$), грн	Коефіцієнт рентабельності ($K_{рем}$), %	Кількість турів на рік ($N_{турік}$)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	21	1	200	120	3000	300	300	450	20	12
2	3	20	2	300	180	3900	420	450	600	10	13
3	4	19	3	360	200	4000	490	600	500	15	14
4	5	18	4	390	250	4150	550	750	650	20	15
5	6	17	5	420	300	4500	680	800	700	25	16
6	7	16	6	390	250	3050	750	650	750	30	17
7	8	15	7	450	320	4200	790	700	800	5	18
8	9	14	8	330	250	2500	650	650	850	30	19
9	10	13	9	250	180	2800	860	500	900	25	20
10	11	14	10	270	150	3200	950	750	950	20	21
11	12	15	11	360	250	3550	1050	600	900	15	22
12	13	16	12	500	300	4500	1150	800	850	10	23
13	14	17	13	640	350	4250	1500	800	800	20	24
14	15	18	14	630	380	5500	1450	750	650	10	25
15	16	19	15	820	450	5850	2200	900	750	15	26
16	17	20	16	710	400	5400	1550	850	700	20	27
17	18	21	17	650	360	4900	1680	800	650	25	28
18	19	22	18	480	290	5300	1750	950	600	30	29
19	20	23	19	550	320	6250	2050	700	550	5	30
20	21	24	20	400	290	7200	2100	850	800	30	31

4 ПРОЕКТУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПОСЛУГИ

4.1 Загальні положення

Основним продуктом споживання на ринку туристичних послуг є тур.

Тур - це туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, екскурсії). Важливою складовою туру є маршрут. Саме з нього розпочинається розробка туру.

Маршрут - це заздалегідь спланована траса пересування туриста на протязі визначеного часу з метою надання йому послуг, що передбачені програмою послуг.

Затверджений суб'єктом туристичної діяльності і відповідним чином оснащений маршрут туристичного походу має назву «Туристична траса».

При проектуванні маршрутів і формуванні турів використовується також термін «*програма обслуговування туристів*». Під ним розуміється перелік і історико-культурних об'єктів, визначених місць, а також перелік туристичних послуг, що надаються туристам у визначених послідовності часі, місці та умовах обслуговування.

Документ, що підтверджує статус особи або групи туристів, оплату послуг чи її гарантію і є підставою для отримання туристом або групою туристів відповідних послуг має назву «*туристський ваучер*» або «*путівка*».

Маршрути, відповідно до мети, сезону, тривалості подорожі та інших ознак, можна класифікувати наступним чином: *за тематикою* (пізнавальні, рекреаційні, курортно-лікувальні, спортивні, наукові, релігійні); *за видами пересування* (пішохідний, кінний, вело, мото, автомобільний, автобусний, залізничний, авіа, круїз ний); *за сезоном* (цілорічний, сезонний); *за тривалістю* (короткострокові в т.ч.«вихідного дня», тривалі); *за формою* (лінійний, кільцевий, радіальний, комбінований)

Розроблення конкретного туристичного маршруту складна і багатоступенева процедура, яка може займати декілька місяців. Завершується вона узгодженням і затвердженням паспорта маршруту. Паспорт маршруту використовується потім при формуванні туру. Розроблення маршруту включає такі *основні етапи*:

- ✓ дослідження туристських ресурсів уздовж передбаченої траси маршруту;
- ✓ вивчення попиту на туристичні послуги у напрямку маршруту, що планується до розроблення;
- ✓ визначення типу маршруту;

- ✓ розроблення ескізної моделі маршруту;
- ✓ прив'язування маршруту до пунктів життєзабезпечення;
- ✓ розроблення паспорту маршруту;
- ✓ узгодження паспорту з відповідними службами;
- ✓ експериментальна перевірка маршруту і внесення необхідних змінень;
- ✓ затвердження паспорта маршруту.

В процесі розроблення маршруту здійснюється укладання договорів (контракту) з перевізниками. Це можуть бути договори з залізницею, автотранспортним підприємством, судноплавною компанією.

Після розробки і затвердження маршруту приступають до формування туру.

Відповідно до ГОСТ 50681-94 «Туристсько-екскурсійне обслуговування. Проектування туристських послуг», проектування туру передбачає узгодження можливостей підприємства, що здійснює це проектування, із запитами туристів.

Основою для проектування послуги є її вебальна модель (короткий опис) - набір вимог, виявлених в результаті дослідження ринку послуг, узгоджених із замовником і виконавцем послуг.

Проектування процесу обслуговування туристів в уздовж всієї туристичної подорожі здійснюється по окремим етапам надання послуг і обов'язковим складанням для кожного з них технологічних карт. Результатом проектування туристичної послуги є технологічна документація (технологічні карти, інструкції, правила і т.п.).

При підготовці туру тур оператор зобов'язаний підготувати і надати для затвердження керівництва такі документи:

- опис маршруту, програму туру, характеристики об'єктів розміщення, умов харчування;
- калькуляцію туру;
- відомості про країну (місце) туристичної поїздки, про звичай місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу;
- умови безпеки туриста на маршруті;
- відомості про приймаючу туристичну фірму, що приймає туристів (телефони, адреси, прізвища, порядок вирішення конфліктних ситуацій);
- зразок ваучера і листок відміток до ваучера;
- інформацію про правила в'їзду в країну (місце) тимчасового перебування,
- митні вимоги.

Всі ці вимоги знаходять своє відображення в таких документах, як

технологічна карта маршруту, паспорт маршруту, інформаційний листок, каталог маршруту, калькуляція туру, ваучер. Докладніше розглянемо кожен з них.

1) Технологічна карта маршруту. При розробці технологічної карти маршруту визначаються основні показники маршруту, місця перебування, дати заїздів, очікувана кількість туристів, програма обслуговування туристів в подорожі по маршруту. Технологічна карта маршруту повинна мати такий вигляд:

назва туристичного підприємства, обслуговуючого маршрут																							
ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА																							
туристичної подорожі по маршруту (назва маршруту)																							
1. Основні показники маршруту																							
Вигляд маршруту																							
Категорія складності _____																							
Протяжність маршруту (км)																							
в т.ч. пішки (на лижах)																							
на човнах (плотах)																							
Тривалість подорожі (діб)																							
Число туристських груп																							
Число туристів в групі																							
Всього туристів по маршруту																							
Всього людино-днів обслуговування																							
Початок обслуговування на маршруті першої групи																							
Початок обслуговування на маршруті останньої групи																							
Кінець обслуговування останньої групи																							
Вартість путівки																							
Адреса туристського підприємства з якого починається подорож (адреса)																							
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th style="width: 15%;">Місяць</th> <th style="width: 25%;">Число туристів за місяць</th> <th style="width: 35%;">Графік заїздів туристичних груп по місяцях</th> <th style="width: 25%;">Кількість груп за місяць</th> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">01</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">02</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">...</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">12</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>				Місяць	Число туристів за місяць	Графік заїздів туристичних груп по місяцях	Кількість груп за місяць	01				02				...				12			
Місяць	Число туристів за місяць	Графік заїздів туристичних груп по місяцях	Кількість груп за місяць																				
01																							
02																							
...																							
12																							

2) Паспорт маршруту. Паспорт маршруту є докладним описом маршруту, який включає організаційні і правові моменти, регулює взаєностосунки між туристичним підприємством, туристом і фірмою, що уклала з тур оператором партнерську угоду. Тут також відображаються умови страхування туристів. Паспорт повинен відповідати таким вимогам:

ПАСПОРТ ТРАСИ ПРОХОДУ

1. Назва туристичного підприємства _____
 Вид туризму, траса походу _____
 (назви основних географічних пунктів)

Протяжність _____ км.

Тривалість _____ діб.

Число туристів в одній групі _____ чол.

Період роботи з _____ по _____ 2010 р.

Паспорт складений в _____ 2010 р. в _____ екземплярах.

Зміни внесені: 1) _____ року на сторінці (ках). _____

2) _____ року на сторінці (ках). _____

Екземпляри паспорта направлені в:

- _____
- _____

2. План проходження траси походу

День подорожі	Відрізки траси	Кілометри	Спосіб пересування

Всього з активними способами пересування _____ км.

3. *Схема траси походу* (допускається вклейка топографічних виданих карт і схем масштабом не менше 1:200000 з позначенням траси походу).

4. *Умовні позначення:*

- траса походу;
- запасні варіанти траси;
- місця ночівель;
- притулки;
- місця укриттів;
- пункти медичної допомоги;
- пункти зв'язку (вказати вид зв'язку).

3) Інформаційний листок. Згідно до Законів України «Про захист прав споживачів» і «Про туризм», туристу повинна бути надана достовірна і повна інформація про майбутню подорож. Тому інформаційний листок обов'язково повинен додаватись до комплексу обов'язкових документів, що видаються клієнту на руки і містити в собі короткий характеристику подорожі. У ньому відображені основні відомості про країну перебування, приймаючу фірму, умови безпеки туристів на маршруті, необхідні контактні телефони для зв'язку з Посольством України, з фірмою, що приймає туристів. У ньому можуть міститися і інші документи: пам'ятка-програма туру, карти, проспекти і т. і.. Інформаційний листок повинен мати таку структуру.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК до путівки туристичної подорожі

(назва подорожі)

Обов'язкова інформація

1. Вказівка вигляду і типу туристської подорожі, основного змісту програми обслуговування в подорожі, протяжності і тривалості всього маршруту і його похідної частини, категорійності походів.
2. Опис траси подорожі - пунктів перебування, тривалості перебування і умови розміщення в кожному пункті обслуговування (тип будівлі число місць в номері, його санітарно-гігієнічне устаткування).
3. Короткий опис району подорожі (пам'ятки, особливості рельєфу місцевості і т. п.), програми обслуговування в кожному пункті подорожі (відповідно до технологічної карти туристичної подорожі).
4. Перелік послуг, що надаються за додаткову плату.
5. Наявність і коротка характеристика спортивних споруд і майданчиків, автостоянок, пасажирських канатних доріг, водоймищ, пляжів, атракціонів, дитячих ігрових майданчиків (кімнат), бібліотек, кінозалів і т. д.
6. Адреса туристичного підприємства, в якому починається туристична подорож і проїзд до нього.

Зразковий перелік додаткової інформації

1. Інформація про вікові обмеження, прийом батьків з дітьми, родинних.
2. Спеціальна інформація для туристських подорожей з походом.
3. Інша інформація і рекомендації.

Примітка - Доцільно відзначати, що "особам, які потребують лікування, постійного лікарського спостереження, подорожувати по туристичних маршрутах не рекомендується".

4) Каталог маршруту. Кожен менеджер за напрямом складає інформаційний каталог, в якому відображається вся інформація за маршрутом, опис готелів (номери, харчування, послуги) і екскурсії. Каталог маршруту програму обслуговування туристів, яка оформлюється в такому вигляді:

Програма обслуговування туристів у подорожі по маршруту				
(назва маршруту)				
Населені пункти, відстань між ними, способи переміщення, час прибуття до пункту і від'їзду з нього	Назва туристичного підприємства і умови розміщення	Заплановані туристичні послуги. Назва екскурсії(з переліком основних місць показу),	Перевезення всередині маршруту	Екскурсійні витрати на 1 людину.

5) Калькуляція туру. Після того, як стають відомі ціни на авіаквитки, а зарубіжні партнери визначили ціну на свій пакет послуг, тур оператор розраховує вартість туристичної путівки. Окрім вартості квитка і пакету послуг приймаючої фірми, у вартість туристичної путівки включаються накладні витрати (орендна платня, телефонні переговори, листування, використання інформаційних мереж і т. і.), закладається прибуток фірми оператора і комісія фірмам, що працюють за агентською угодою, а також податки, що відносяться до собівартості. У підсумку виходить ціна, по якій будуть реалізовуватись путівки за даним маршрутом.

6) Зразок ваучера. Туристський ваучер має бути додатком до туристської путівки. На підставі туристичного ваучера здійснюється врегулювання взаєморозрахунків між тур оператором або тур агентом, що направляє туриста, і тур оператором по прийому або особами, що надають конкретні послуги.

Ваучер є офіційним документом, який фірма видає туристам-індивідуалам або керівнику групи на руки як підтвердження їх права одержати від приймаючої фірми перераховані в ньому послуги. Після прибуття туристів в пункт призначення ваучер передається приймаючій стороні.

Всі документи носять офіційний характер, повинні бути підписані керівником підприємства і мати фірмову печатку.

Перелік можливих туристських послуг, що надаються в ході туристичної подорожі, визначається і конкретизується в проекті програми

обслуговування туристів. При її розробці визначаються:

- маршрут подорожі;
- перелік туристичних підприємств - виконавців (постачальників) послуг;
- термін надання послуг кожним підприємством-виконавцем послуг;
- перелік екскурсій і визначних пам'яток;
- перелік туристичних походів, прогулянок;
- комплекс заходів дозвілля;
- тривалість перебування в кожному пункті маршруту;
- кількість туристів, що беруть участь в подорожі;
- види транспорту для внутрішніх перевезень;
- потреба в гідах, екскурсоводах, зарубіжних представниках, інструкторах, перекладачах;
- необхідна кількість транспортних засобів; порядок підготовки рекламних і інформаційних матеріалів;
- форма опису подорожі для інформаційних листків до туристських путівок їх кількість.

Сформований туристський продукт у вигляді туристської путівки реалізується через різні організації: тур бюро, тур агентства і т.п.

Вибрані туристом послуги формуються в програму туру, розраховується ціна, яку турист оплачує при придбанні тур продукту.

Формування туру, по своїй суті є «збіркою» низки послуг і товарів в одну «оболонку», названу туром. Крім механічного складання такого набору, формування туру передбачає виконання техніко-економічного обґрунтування з метою визначення його рентабельності

4.2 Контрольні запитання

1. Яке визначення поняттю «тур» дає Закон України «Про туризм»?
2. Чим відрізняються поняття «тур» і «туристичний маршрут»?
3. За якими ознаками можна здійснювати класифікацію маршрутів?
4. Яке призначення має туристичний ваучер?
5. Які туристичні послуги надаються в ході туристичної подорожі?

4.3 Приклад розробки маршруту та формування туру

В даній роботі студентам необхідно розробити маршрут та сформувати тур згідно з вимогами ГОСТ 50681.1-94 «Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг».

Туристична подорож повинна бути представлена такими документами як: технологічна карта маршруту, паспорт маршруту, інформаційний листок, калькуляція туру.

Прикладом є сформований тур – подорож з міста Києва до Санкт-Петербурга тривалістю - 7 діб. Відповідно до нормативних документів, даний тур продукт можна представити таким чином.

Подорож до Санкт-Петербургу "МІРАЖ-ТУР"

а) ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА

туристичної подорожі по маршруту Київ - Санкт-Петербург

Основні показники маршруту:

Вид маршруту – кільцевий;

Протяжність маршруту (км) - 1432 км;

Тривалість подорожі (діб) – 7;

Число туристичних груп – 1;

Число туристів у групі – 4;

Усього туристів по маршруту – 4;

Усього людино-днів обслуговування – 28;

Початок обслуговування на маршруті першої групи - 23.04.2012 в 09 год 33 хв;

Вартість путівки - 2050 грн.;

Адреса туристського підприємства, з якого починається подорож –
м. Київ, вул. Троїцька 15, " МІРАЖ - ТУР"

Місяць	Число туристів за місяць	Графік заїздів туристичних груп по місяцях	Кількість груп за місяць
Квітень	4	-	-

б) ПАСПОРТ ТРАСИ ПРОХОДУ

1. Назва туристичного підприємства "МІРАЖ-ТУР"
Вид туризму, пізнавальний
Траса походу Санкт-Петербург, Павловськ, Петергоф
(назви основних географічних пунктів)
Протяжність 1432 км.
Тривалість 7 діб.
Число туристів в одній групі 4 чол.
Період роботи з 1 квітня 2012р. по 1 квітня 2013 р.
Паспорт складений 11 січня 2012р. в 2 екземплярах.
Зміни внесені: 1) _____ року на сторінці (ках). _____
2) _____ року на сторінці (ках). _____

Екземпляри паспорта направлені в:

■ _____

2. План проходження траси походу

День подорожжі	Відрізки траси	Кілометри	Спосіб пересування

Всього з активними способами пересування _____ км.

3. *Схема траси походу*. При оформленні «Паспорту маршруту» обов'язково необхідно привести карту-схему траси походу (масштабом не менше 1:200000) з умовними позначеннями згідно з вимогами ГОСТУ. Маршрути переміщення туристів та траси походів обов'язково позначаються на карті.

В даному прикладі розробки маршруту подорожжі до Санкт-Петербургу *карта-схема* повинна бути представлена картою, яка містить всі населенні пункти, де повинні відбуватися заплановані туристичні екскурсії, покази, прогулянки, походи, а також всі пункти розміщення та місця перебування туристів. Всі маршрути переміщення туристів позначаються на карті схематично.

4. Умовні позначення:

- траса походу;
- запасні варіанти траси;
- місця ночівель;
- притулки;
- місця укриттів;
- пункти медичної допомоги;
- пункти зв'язку (вказати вид зв'язку).

в) ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК
до путівки туристичної подорожі
"Санкт-Петербург - місто кохання"

I. Туристична подорож кільцевого виду, довжиною 1432 км., тривалістю 7 діб.

II. *Опис траси подорожі.*

Пункти перебування: Петропавловська фортеця, архітектурний меморіал - храм "Спас на Крові", Ермітаж, Імператорський палац в Павловську, Російський музей колекції живопису, скульптури й предметів декоративного мистецтва, Царська літня резиденція в Петергофі, парки та сквери Санкт-Петербурга, Павловська та Петергофа.

Умови розміщення: двох зірковий готель, двомісні номери з окремими санвузлами.

Опис подорожі по днях:

1 день. В 9год.33хв. 23.04.2012р. виїзд поїздом №54 з Києва до Санкт-Петербурга.

2 день. Об 11год.3хв. - прибуття до Санкт-Петербурга. Оглядова екскурсія "Багатоликий Петербург" з відвідуванням Петропавловської фортеці. Розміщення в готелі. Вечеря. Ночівля.

3 день. Сніданок. Відвідування храму "Спас на Крові": архітектурний меморіал був споруджений на місці вбивства імператора Олександра II. Після обіду - екскурсія в Ермітаж. Повернення в готель. Вечеря. Ночівля.

4 день. Сніданок. Автобусна заміська поїздка в Павловськ, чиї сади й парки по праву вважаються кращими ландшафтними ансамблями Росії. Екскурсія в Імператорський палац. Прогулянка по парку. Повернення в готель. Вечеря. Ночівля.

5 день. Сніданок. Відвідування Російського музею колекції живопису, скульптури й предметів декоративного мистецтва. Вільний час. Повернення до готелю. Вечеря. Ночівля.

6 день. Сніданок. Автобусна заміська поїздка в Петергоф, царську літню резиденцію (заснована Петром Великим в 1714 р., вона стала улюбленим місцем відпочинку російських монархів - самого Петра, Єлизавети Петрівни, Катерини II, Миколи II). Трансфер на вокзал.

В 21год.11хв. відправлення поїзду №53 до Києва.

7 день. В 20год.18хв 30.04.2012р. - прибуття до Києва.

III *Короткий опис району подорожі*

Санкт-Петербург - найбільший центр світової й російської культури засновано 27 травня 1703 року. Засновник Петербурга Петро I. В 1712 році Петербург став столицею Росії, науковим, культурним, промисловим і транспортним центром.

Місто пережило три революції (1905-1907 рр., Лютнева буржуазно-

демократична революція 1917 р., Велика Жовтнева соціалістична революція 1917 р.).

У місті збережена унікальна культурно-історична спадщина, більш 80% пам'ятників XVIII- XIX століть - оригінали.

Санкт-Петербург - адміністративний центр Північно-західного федерального округу, у який входять Республіка Карелія, Республіка Комі, Архангельська область, Вологодська область, Калінінградська область, Ленінградська область, Мурманська область, Новгородська область, Псковська область, Ненецький автономний округ.

Санкт-Петербург є другим за величиною містом Російської Федерації, після Москви. Площа Петербурга становить 606 кв. км, а із пригородами - 1439 кв. км. Місто розташоване на східному боці Фінської затоки Балтійського моря. Санкт-Петербург перебуває в центрі перетинання річкових, морських і наземних магістралей, що дозволяє вважати місто стратегічним центром Росії, найбільш наближеним до Європейських країн.

Населення Санкт-Петербурга становить близько 5 млн. чоловік. У місті є понад 200 музеїв і їх філій: Ермітаж, Російський музей, Центральний військово-морський, науково-дослідний Академії мистецтв Росії, міської скульптури, історії Санкт-Петербурга, антропології й етнографії імені Петра Великого (Кунсткамера) і ін.

У Санкт-Петербургові працює більш 70 театрів (у тому числі Маріїнський театр, Театр опери й балету імені М.П. Мусоргського, театр драми імені А.С. Пушкіна, Великий драматичний театр імені Г.А. Товстоногова, Санкт-петербурзький академічний театр комедії ім. Н.П. Акімова, Малий драматичний (Театр Європи), Відкритий, „Балтійський будинок“, імені В.Ф. Комісаржевської);

Санкт-Петербург називали по-різному: Петербургом, Петроградом, Ленінградом. Але в російських серцях він завжди залишався містом святого Петра. Зараз йому ледве більше 300 років, і він схожий на відмінно утвореного парубка з гарними манерами й фігурою. Стрункий вулицями. Розумний наукою. Сильний промисловістю. Вихований, діловитий, комунікабельний...

Знайомство з містом починається з оглядової екскурсії по місту, у ході якої Ви побачите головні проспекти, площі міста, помилуєтеся на імператорські палаци, познайомитеся з архітектурними пам'ятниками Санкт-Петербурга.

ОСНОВНІ ВИЗНАЧНІ ПАМ'ЯТКИ САНКТ-ПЕТЕРБУРГА

▪ Державний Ермітаж

Музей розташований у колишній царській резиденції російських царів Зимовому палаці. Ермітаж найбільший історико-художній музей Росії, колекція якого нараховує близько 3 мільйонів експонатів. В

Ермітажі зібрані пам'ятники культури й мистецтва майже всіх часів і народів: прославлені античні скульптури, золото скіфів, картини Леонардо ДА Вінчі, Рубенса й Рембрандта, Веласкеса й Ван Дейка й багато інших унікальних творів західноєвропейського мистецтва.

▪ **Юсуповський палац-музей**

Побудований на початку XIX в. Ж. Деламотом, палац зберіг до наших днів розкішні інтер'єри. З палацом пов'язана одна зі сторінок історії Росії - убивство царського фаворита Григорія Распутіна.

▪ **Музей-пам'ятник "Ісаакієвський собор"**

Собор є одним із символів Санкт-Петербурга, пам'ятник архітектури XIX століття (архітектор О. Монферран) кафедральний собор, що був головний у столиці Російської імперії, найбільший собор міста. Пишнота внутрішньої обробки собору вражає своїм багатством. Відкритий для відвідувань оглядовий майданчик на колонаді.

▪ **Петропавловська фортеця**

Фортеця була закладена 16 травня 1703 року і є першим спорудженням Петербурга. Фортеця є чудовим архітектурним ансамблем, початок якому поклав Доменіко Трезіні - перший архітектор міста. У Петропавлівському соборі розташована усипальниця Петра I і росіян імператорів.

▪ **Музей-заповідник "Петергоф" (місто Петергоф)**

Петергоф - перлина російського мистецтва, місто парків, палаців і фонтанів, створювався майже 200 років. Від Великого Петергофського палацу три монументальні каскади, один з яких прикрашений знаменитим фонтаном "Самсон", ведуть у нижній парк - справжній шедевр садово-паркового будівництва, що включає 173 фонтани. Палацово-парковий ансамбль Петергофа нараховує 9 музеїв, відроджених після Великої Вітчизняної війни, таких як, Монплеїр, що відноситься безпосередньо до епохи Петра Великого, Катерининський корпус, Ермітаж, палац Марлі, Котедж (сімейна дача Миколи I).

▪ **Музей-заповідник "Царське село" (місто Пушкін)**

Палацово-парковий ансамбль Царського села (колишньої заміської резиденції російських імператорів) - блискучий пам'ятник світової архітектури й садово-паркового мистецтва XVIII-XIX вв. Композиційний центр царського сільського ансамблю - Катерининський палац, побудований Б.Растреллі в стилі бароко, в оздобленні якого - вишукані предмети декоративно - прикладного мистецтва, меблі, російський і західноєвропейський живопис, унікальні колекції порцеляни, бурштину, зброї, художньої бронзи й скульптури., неповторний дзеркальний тронний зал, площею 1000 м².

IV. Туристичне підприємство "МІРАЖ - ТУР", м. Київ, вул. Троїцька 15.

з) КАТАЛОГ МАРШРУТУ

Програма обслуговування туристів у подорожі по маршруту Київ - Санкт-Петербург

Населені пункти, відстань між ними, способи переміщення, час прибуття до пункту і від'їзду з нього	Назва туристичного підприємства і умови розміщення	Заплановані туристичні послуги. Назва екскурсії (з переліком основних місць показу), туристичних прогулянок і походів	Перевезення всередині маршруту	Екскурсійні витрати на 1 людину
Санкт-Петербург (прибуття в 1 год. 03хв. 23.04.2012 р., відстань від Києва до Санкт-Петербурга - 1220 км)	Міраж-тур, Готель "Вікторія" (**)	Багатоликий Петербург із відвідуванням Петропавлівської фортеці	Автобус	100 грн.
Санкт-Петербург		Відвідування храму "Спас на Крові", екскурсія в Ермітаж	Автобус	100 грн.
Павловськ (відстань від Санкт-Петербурга до Павловська - 27 км)		Екскурсія в Імператорський Палац, прогулянка парком	Автобус	100 грн.
Санкт-Петербург		Відвідування Російського музею	Автобус	100 грн.
Петергоф (відстань від Санкт-Петербурга до Петергофу - 30 км)		Відвідування царської резиденції	Автобус	100 грн.

д) КАЛЬКУЛЯЦІЯ ТУРУ

В розділі калькуляція туру розраховується вартість тур путівки, проводиться оцінка економічної ефективності сформованого туру. При виконанні цієї частини практичної роботи студенти повинні використовувати отримані навички з практичної роботи № 3 «Оцінка економічної ефективності туру».

При розрахунку вартості туристичної путівки подорожі "Санкт-Петербург - місто кохання" використовуються такі *вихідні дані*:

- Тривалість туру (без врахування переміщення потягом) - 5 діб;
- Кількість туристів в групі - 4;
- Вартість проживання - 250 грн. на добу для 1 туриста;
- Кількість ночівель в готелі - 4;
- Вартість харчування - 100 грн. на добу з 1 туриста;

Вартість оренди транспорту на весь тур - 1500 грн;
Загальна вартість екскурсій - 500 грн;
Вартість трансферу - 200 грн.

На основі вихідних даних розраховуються такі характеристики :

1. Вартість проживання одного туриста за весь тур дорівнює

$$R_{\text{пр.т}} = 250 \text{грн.} \cdot 4 = 1000 \text{грн.}$$

2. Вартість харчування туриста визначається таким чином

$$R_{\text{харч.т.}} = 100 \text{грн.} \cdot 5 = 500 \text{грн.}$$

3. Перевезення одного туриста за час дії оренди транспорту дорівнює

$$R_{\text{пер.}} = 1500 \text{грн.} / 4 = 375 \text{грн.}$$

4. Вартість екскурсії для одного туриста дорівнює

$$R_{\text{екс.т.}} = 500 \text{грн.} / 4 = 125 \text{грн.}$$

5. Вартість трансферу з розрахунку на одного туриста визначається таким чином

$$R_{\text{тр.т.}} = 200 \text{грн.} / 4 = 50 \text{грн.}$$

6. Собівартість туру з розрахунку на одного туриста дорівнює

$$S_{\text{т}} = 1000 \text{грн.} + 500 \text{грн.} + 375 \text{грн.} + 125 \text{грн.} + 50 \text{грн.} = 2050 \text{грн.}$$

7. Ціна туристичної путівки для конкретного покупця даного туру (коефіцієнт рентабельності - 20 %) дорівнює

$$Ц = 2050 \text{грн.} + 2050 \text{грн.} \cdot 20\% = 2460 \text{грн.}$$

8. Маржинальний дохід туристичної фірми від продажу 4 путівок туру

$$M^1 = (2460 \text{грн.} - 2050 \text{грн.}) \cdot 4 = 1640 \text{грн.}$$

9. Річний маржинальний дохід рівний

$$M_{\text{річ}} = 1640 \text{грн.} \cdot 12 = 19680 \text{грн.}$$

10. Величина постійних витрат тур фірми дорівнює

$$R_{\text{п}} = 1640 \text{грн.} \cdot 30\% = 492 \text{грн.}$$

11. Відповідно, валовий прибуток даного туру складатиме

$$П_{\text{в}} = 1640 \text{грн.} - 492 \text{грн.} = 1148 \text{грн.}$$

12. Річний валовий прибуток від даного виду туру визначається таким чином $P_{в.річ.} = 1148 \text{ грн.} \cdot 12 = 13766 \text{ грн.}$

Отже, при реалізації туристичної подорожі "Санкт-Петербург - місто кохання" 12 разів за рік (1 раз в місяць) туристична фірма "МІРАЖ - ТУР" отримає річний валовий прибуток в розмірі 13766грн., а це означає що даний турпродукт економічно ефективний і вигідний.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГОСТ 50681.1-94. Туристско-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг. - Госстандарт России, Москва, введен в действие постановлением Госстандарта России от 21.06.94, №177.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2001. - 395с.

4.4 Вихідні дані для проектування туристичної послуги

Вихідні дані для практичної роботи підбираються студентами самостійно, залежно від їх власного досвіду та вподобань щодо способів та видів подорожування. Доцільно звернутися до туристичних інтернет-ресурсів або в туристичні агенції, де можна отримати будь-яку інформацію щодо рекреації у будь-якому куточку нашої або іншої країни.

Також в процесі вибору важливу роль грає місце постійного проживання студентів, та унікальні природні рекреаційні ресурси, якими характеризуються більшість регіонів нашої країни.

ЗБІРНИК МЕТОДИЧНИХ ВКАЗІВОК
до практичних робіт
з дисципліни **"Організація рекреаційно-туристичної діяльності"**
для студентів 5 курсу природоохоронного факультету
Спеціальність – Екологія та охорона навколишнього середовища

Укладачі: к.г.н., доц. Полетаєва Л.М., ас. Колісник А.В.

Підписано до друку __ . _____.2015 р.

Формат 60×84/16

Папір офсетний.

Тираж _____ прим.

Замовлення _____

Видавництво та друкарня " _____ " _____ (Свідоцтво
№)

Адреса _____ Тел _____

Одеський державний екологічний університет
65016 м. Одеса вул. Львівська, 15